

PAPER DETAILS

TITLE: TÜRK VATANDASLIGININ DOGUM YERI (IUS SOLI) ESASIYLA KAZANILMASI

AUTHORS: Sercan ECEMIS

PAGES: 229-266

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3056534>

TÜRK VATANDAŞLIĞININ DOĞUM YERİ (IUS SOLI) ESASIYLA KAZANILMASI

(Araştırma Makalesi)

DOI: <https://doi.org/10.33717/deuhfd.1276283>

Arş. Gör. Sercan ECEMİŞ*

Öz

Türk vatandaşlığı asli yoldan soy bağı yahut doğum yeri esası ile kazanılabilir. Doğum yeri esası ile Türk vatandaşlığının kazanılmasında, soy bağı esasıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının aksine tek bir amaçtan hareket edilir. O da kişinin vatansız statüsüne düşmesini engellemektir. Vatandaşlığın doğum yeri esasıyla kazanılmasında her ne kadar vatansızlığın önlenmesi amacı olsa da 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'ndaki (TVK) düzenleme, bu amaca aykırı olarak, çifte/çok vatandaşlığa sebebiyet verebilmektedir. Zira Anayasa madde 66'ya göre vatandaşlık ancak kanunun öngördüğü şekilde kazanılır ve kaybedilir. İşte vatandaşlığın kazanılmasında (ve kaybedilmesinde) benimsenen kanunilik prensibi, doğum yeri esasıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında amaçsal yorum yapılmasını engellemektedir. Kimi zaman ise bu ilke, vatandaşlığın kaybında devreye girer ve bu durum doğum yeri esasıyla kazanılan vatandaşlığın kaybedilmesine sebebiyet verir. Ancak bu hal de vatandaşlık hukukunda kabul edilen bir diğer ilke olan istikrar prensibine aykırılık teşkil eder. İşte biz de çalışmamızda, TVK'da düzenlenen doğum yeri esasıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasını, hükmün amacına ve istikrar prensibine uygun hale gelebilmesi için bir çözüm önerisinde bulunmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler

Türk vatandaşlığının kazanılması, Doğum yeri esası, Ius soli, Toprak esası, Türkiye'de bulunmuş çocuk

* İzmir Bakırçay Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, İzmir (sercan.ecemis@bakircay.edu.tr) ORCID: 0000-0001-7029-0881 (Geliş Tarihi: 07.01.2023-Kabul Tarihi: 03.03.2023) Yazar, eserinin Derginize ait bilimsel etik ilkelere uygun olduğunu taahhüt eder.

ACQUISITION OF TURKISH CITIZENSHIP BASED (*IUS SOLI*) ON PLACE OF BIRTH

(Research Article)

Abstract

Turkish citizenship can be acquired in the primary way on the basis of lineage or place of birth. In the acquisition of Turkish citizenship on the basis of place of birth, unlike the acquisition of Turkish citizenship on the basis of lineage, there is only one purpose. It is to prevent the person from falling into stateless status. Although the aim is to prevent statelessness in the acquisition of citizenship on the basis of birthplace, the regulation in the Turkish Citizenship Law (TVK) numbered 5901 may cause dual/multiple citizenship, contrary to this purpose. This is because, according to article 66 of the Constitution, citizenship can only be acquired and lost in the manner prescribed by law. Here, the principle of legality adopted in the acquisition (and loss) of citizenship prevents purposive interpretation in the acquisition of Turkish citizenship on the basis of place of birth. Sometimes, this principle comes into play in the loss of citizenship and this situation causes the loss of citizenship acquired on the basis of place of birth. However, this situation constitutes a contradiction to the principle of stability, which is another principle accepted in citizenship law. Here, in our study, we will try to propose a solution so that the acquisition of Turkish citizenship on the basis of the place of birth regulated in the TVK will be compatible with the purpose of the provision and the principle of stability.

Keywords

Acquisition of Turkish citizenship, Birthplace basis, Ius soli, Land basis, Child found in Turkey

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre Türk vatandaşlığının kazanılmasındaki temel ilke, Türk vatandaşlığının soy bağı¹ (kan) esasına göre kazanılmasıdır. Buna göre, “*Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür.*”. Bununla birlikte 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu² (TVK) soy bağı ile vatandaşlığın kazanılmasının yanında doğum yeri esasına göre de Türk vatandaşlığının kazanılmasına imkan tanımıştır. Doğum yeri³ (toprak/mevrit) esasına göre vatandaşlığın kazanılması kanunla öngörülmüş olsa da bu durum Türk hukuku açısından ikincil nitelikte olan bir vatandaşlığın kazanılması yöntemidir. Bu ikincil durumun hizmet ettiği amaç ise, vatandaşlık hukukunun temel ilkelerinden biri olan “*Herkesin mutlaka bir vatandaşlığı olmalıdır.*” ilkesinin sağlanmasıdır. Böylece Türkiye'nin de taraf olduğu sözleşmeler ile yüklenmiş olunan vatansızlığın önlenmesine ilişkin sorumluluk da sağlanmış olacaktır⁴.

Doğum yeri esasına göre Türk vatandaşlığının kazanılması hali kanunumuzun 8. maddesinde iki fıkra halinde düzenlenmiştir. İlk fıkra Türkiye’de doğmuş olan çocuğun annesinden veya babasından doğumla herhangi bir ülke vatandaşlığının kazanılmaması durumu mevcutken, ikinci fıkra bir karineden hareket edilmektedir. Bu karinede Türkiye’de bulunmuş bir çocuğun Türkiye’de doğmuş olduğunu kabul etmektedir ve çocuğa doğum yeri esasına göre Türk vatandaşlığı kazandırılmaktadır.

İlk bakışta Türk vatandaşlığının doğum yeri esasına göre kazanılmasında tartışmalı bir noktanın olmadığı düşünülebilir. Ancak doğum yeri esa-

¹ *Ius sanguinis*

² RG. 12.06.2009-27256.

³ *Ius soli*

⁴ Vatansızlık Hallerinin Sayısının Azaltılmasına Dair Sözleşme’nin birinci maddesine göre, “*Akit Devletlerden birinin vatandaşı olan bir kadının çocuğu, vatansız kalması halinde, doğumla anasının vatandaşlığını kazanır. Bununla beraber, anaya ait nesep, vatandaşlık bakımından ancak, nesebin tespit edildiği gün geçerli oluyorsa, küçük çocuk o gün anasının vatandaşlığını kazanır.*” (RG. 17.04.1975-1883). Bununla birlikte soy bağı genel kabul edilen kurala göre doğum anından itibaren hüküm ve sonuçlarını doğurur. Bu yüzden vatandaşlık da kural olarak bu andan itibaren hüküm ve sonuçlarını doğurur. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 7. maddesinde [“*Çocuk doğumdan hemen sonra ... vatandaşlık kazanma hakkına ... sahip olacaktır.*” (RG. 27.1.1995-22184)]; Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme m. 32’de [“*Sözleşme Devletler, vatansız kişileri özümlemeyi ve vatandaşlığa almayı mümkün olduğu ölçüde kolaylaştırırlar. Özellikle vatandaşlığa alma işlemlerini çabuklaştırmak ve bu işlemlerin masraf ve resimlerini mümkün olduğu ölçüden azaltmak için her türlü çabayı sarfederler.*” (RG. 25.10.2014-29156)] vatansızlığın önlenmesine ilişkin bu yükümlülük açıkça vurgulanmıştır.

sına göre Türk vatandaşlığını kazanan çocuğun, daha sonrasında soy bağı esasına göre bir başka devletin vatandaşlığını kazanması halinde, doğum yeri esas ile kazanılan Türk vatandaşlığının bundan etkilenip etkilenmeyeceği hususu, bu esasın getiriliş amacı ve kanunun lafzıyla birlikte değerlendirildiğinde tartışmaya açıktır. Ayrıca doğumun devletin ülkesinde gerçekleşmesi gerektiğinden ülke unsurunun milletlerarası hukukun klasik anlayışından farklı şekilde anlaşılıp anlaşılamayacağı, vatandaşlığın bu yolla kazanılmasının temel sebebi olduğundan ayrıca önemlidir. Tartışılması gereken bir diğer husus ise, kişinin Türk egemenlik sahası içinde doğmuş olmasına rağmen, yabancı bir devletin doğum yeri esasına göre kendi vatandaşlığını verebilmesi halidir. Yine soy bağı esas ile tanınmayan bir devletin vatandaşlığını kazanan çocuğun, Türkiye’de doğması durumunda doğum yeri esasının uygulanıp uygulanmayacağı da önem arz etmektedir. Biz de bu çalışmada öncelikle Türk vatandaşlığının kazanılmasını genel hatlarıyla açıkladıktan sonra, bahsedilen tartışmalar ışığında, doğum yeri esas ile Türk vatandaşlığının kazanılmasını inceleyeceğiz ve kanunun eksik kaldığı durumlar için bir çözüm önerisinde bulunmaya çalışacağız.

I. TÜRK VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASI

A. Genel Olarak

Türk vatandaşlığı doğum ile kazanılabileceği gibi doğum olayı harici bir sebepten ötürü de kazanılabilmektedir⁵. İlk durum asli vatandaşlık olarak tanımlanırken, ikinci durum sonradan kazanılan vatandaşlık olarak tanımlanmaktadır. Sonradan kazanılan vatandaşlık ise kendi içinde yetkili makam kararı ile vatandaşlığın kazanılması ve seçme hakkı ile vatandaşlığın kazanılması olarak ikiye ayrılmaktadır.

B. Asli Vatandaşlık

Vatandaşlığın doğum ile birlikte kazanılması, vatandaşlığın asli olarak kazanılması olarak nitelendirilmektedir⁶. Kişinin doğum ile vatandaşlığı

⁵ **Doğan**, Vahit: Türk Vatandaşlık Hukuku, 16. Baskı, Ankara 2019, s. 31; **Güngör**, Gülin: Tabiiyet Hukuku, 8. Bası, Ankara 2020, s. 57; 76.

⁶ **Belgesay**, Mustafa Raşit: Türk Vatandaşlık Hukuku Şerhi, İstanbul 1929, s. 9; **Seviğ**, Muammer Raşit: Devletler Hususi Hukuku: Giriş, Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku, İstanbul 1983, s. 76; **Birsan**, Kemaleddin: Devletler Hususi Hukuku, C. 1, İstanbul 1936, s. 25; **Berki**, Osman Fazıl: Devletler Hususi Hukuku, C. 1, 6. Baskı, Ankara 1966, s. 29; **Fişek**, Hicri: Türk Vatandaşlık Hukuku, Ankara 1959, s. 13; **Göger**, Erdoğan: Türk Tabiiyet Hukuku, Dördüncü Bası, Ankara 1979, s. 23; **Uluocak**, Nihal: Türk Vatandaşlık Hukuku, İstanbul 1989, s. 25; **Nomer**, Ergin: Türk Vatandaşlık Hukuku, 27.

kazanması ise iki şekilde gerçekleşebilir. İlki soy bağına göre vatandaşlığın kazanılmasıyken, ikincisi doğum yeri esasına göre vatandaşlığın kazanılmasıdır. Devletler egemenlik yetkileri gereği vatandaşlığın hangi esaslara göre kazanılacağını belirlemektedir. Bu açıdan bir devlet vatandaşlığın asli olarak kazanılmasında bu iki kriterden birini seçebileceği gibi her ikisini birden de uygulayabilir. Bu durumda genellikle biri diğerinin tamamlayıcısı rolünü oynamaktadır⁷.

Türk hukuku açısından baktığımızda asli vatandaşlık için hem soy bağı hem de doğum yeri esasının kabul edildiği görülmektedir⁸. Ancak kabul edilen esas kriter soy bağı esasıdır⁹. Nitekim Anayasamızda¹⁰ hüküm altına alınan soy bağı esası, TVK'da¹¹ da tekrar edilmiştir. Buna göre Türk vatandaşlığına sahip olan anne veya baba ile soy bağının kurulmasıyla vatandaşlık soy bağına göre asli olarak kazanılacaktır. Anayasamızda yer almayan ancak TVK'nın 8. maddesinde öngörülen doğum yeri kriteri ise, ikincil nitelikte

Bası, İstanbul 2020, s. 52; **Aybay**, Rona/Özbek, Nimet/**Ersen-Perçin**, Gizem: Vatandaşlık Hukuku, İstanbul 2019, s. 93; **Doğan** s. 37; **Turhan**, Turgut/**Tanrıbilir**, Feriha Bilge: Vatandaşlık Hukuku, 4. Baskı, Ankara 2017, s. 30; **Güngör**, s. 56. Bununla birlikte istisnai olarak asli vatandaşlık, kazanılan ilk vatandaşlık olarak da kullanılabilmektedir. Örneğin, doğumdan itibaren vatansız olan kişi, sonradan bir devletin vatandaşlığını kazanırsa, kazanmış olduğu vatandaşlık asli vatandaşlıktır. Bkz. **Nomer**, s. 54.

⁷ Bu durum karma esas olarak nitelendirilmektedir. Devletlerin hangi esasa öncelik tanıyacağı ise tamamen siyasi bir tercihtir. Bkz. **Göğər**, s. 26; **Doğan**, s. 31; **Erdem**, B. Bahadır: Türk Vatandaşlık Hukuku, 6. Bası, İstanbul 2019, s. 8. “*Kan ya da doğum yeri esasına göre vatandaşlığın belirlenmesi millet mi devletten öncedir? Yoksa devlet mi millettten sonradır? Sorularının ve tecrübelerinin bir sonucudur.*” Bkz. **Topuzkanamış**, Şafak Evran: Vatandaşlık Üstüne Bir Tez, İstanbul 2013, s. 438. Benzer şekilde *Maury ius sanguinis*'in temelinde ırk düşüncesinin olduğunu; *ius soli*'nin temelinde ise kişiyi doğum yeri devletine bağladığı için siyasi iktidar düşüncesinin yattığını belirtmektedir. **Maury**, Jacques: Devletler Hususi Hukukuna Dair Bazı Meseleler, (çev. Rabi Koral, Rahmi Çobanoğlu), İstanbul 1948, s. 23. *Ius soli* esasına öncelik tanıyanlar, kişinin doğduğu devlette yaşayacağını, bu sayede yaşadığı toplumun örf ve adetini benimseyeceğini ve toplumun bir parçasını oluşturacağını savunur. *Ius sanguinis*'i savunanlar ise, devletin insan topluluğunun temelinde ailenin yattığını, dolayısıyla toplumun üyesi olabilmek için öncelikle aileye üye olunması gerektiğini savunur. Bkz. **Maury**, s. 23. Tarihsel bilgi için ayrıca bkz. **Birsen**, s. 17-21; **Berki**, s. 39-40.

⁸ TVK m. 6/1; “*Doğumla kazanılan Türk vatandaşlığı, soy bağı veya doğum yeri esasına göre kendiliğinden kazanılır.*”

⁹ **Erdem**, s. 99.

¹⁰ Anayasa m. 66/2; “*Türk babanın veya ananın çocuğu Türktür.*”

¹¹ TVK m. 7/1; “*Türkiye içinde veya dışında Türk vatandaşı ana veya babadan evlilik birliği içinde doğan çocuk Türk vatandaşıdır.*”

olup, vatansızlığın önlenmesi amacına hizmet eden bir düzenleme olarak öngörülmüştür¹². Bu düzenlemeye aşağıda daha ayrıntılı değinilecektir.

Asli vatandaşlık açısından önem arz eden bir durum ise, vatandaşlığın yetkili makam kararıyla değil, kanun gereği kendiliğinden kazanılmasıdır¹³. Bu açıdan, Türk vatandaşı anne veya baba ile soy bağının kurulması veya Türkiye’de doğmuş olan ancak doğum anında herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan kişiler, Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanacaklardır¹⁴. İdarenin vereceği karar ise, ancak tespit niteliğinde olacaktır¹⁵.

¹² Buradaki vatansızlığın önlenmesi ilkesi, çocuğun yüksek menfaati ilkesinin bir yansımasıdır. Bkz. **Güngör**, Gülin: “Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Bazı Hükümlerinin 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu Üzerindeki Etkisi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 63, S. 3, 2014, s. 484 (Vatansızlık); **Güngör**, s. 24; **Nomer**, s. 72; **Erdem**, s. 99. Vatansızlığı engelleyici nitelikteki *ius soli* esaslı doktrinde “*çözüm amaçlı ius soli*” veya “*çaresel ius soli*” şeklinde ifade edilmektedir. Bkz. **Sirmen**, Kazım Sedat: “Toprak Esası (Ius Soli) Prensibi, Uygulanması ve AİHM’nin Yaklaşımı”, Avrupa ve Uluslararası Göç Hukuku, (editör: Gülüm Bayraktaroğlu-Özçelik, Elçin Aktan), Ankara 2022, s. 470, 479 (Toprak Esası). Eğer vatandaşlığın kazanılmasında ülkede doğum tek başına yeterli ise “*şartsız ius soli*”; doğum haricinde ayrıca bir şartın (ebeveynin belirli süre ikameti gibi) aranması halinde “*şarta bağlı ius soli*” terimi kullanılmaktadır. Son olarak çocuğun, vatandaşı olmasa da kendisiyle aynı ülkede doğan bir ebeveyne sahip olması halinde, çocuğa doğum yeri esasıyla vatandaşlığı kazandırılmasına “*çifte ius soli*” denilmektedir. Kimi zaman “*çifte ius soli*” yoluyla vatandaşlığın kazanılmasında ebeveynin o ülkede doğmuş olması yeterli bulunmamakta, ayrıca o ülkede ikamet etmesi gibi ek şartların arandığı da görülmektedir. Ayrıntılı bilgi ve karşılaştırmalı hukuktan örnekler için bkz. **Sirmen**, Toprak Esası, s. 468-472. Ayrıca bkz. **Güven**, Pelin: “Türk Vatandaşlığının Doğumla Kazanılması - Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Konunun Değerlendirilmesi”, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu (29 Şubat 2008), (editör: Vahit Doğan, Feriha Bilge Tanrıbilir, Banu Şit), Ankara 2018, s. 127 vd.

¹³ **Göger**, s. 23; **Nomer**, s. 66; **Doğan**, s. 37; **Güngör**, s. 57; **Erdem**, s. 99.

¹⁴ 7039 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (RG. 3.11.2017-30229) ile TVK’ya eklenen Ek Madde 1/1’de bu vakıanın **ispatı** açısından hem konu hem de zaman bakımından sınırlama getirilmiştir. Buna göre 18 yaşını tamamlamış ancak herhangi bir devletle vatandaşlık bağı bulunmayan kişiler soy bağına göre Türk vatandaşlığını tıbbi rapor ibrazıyla gerçekleştirecektir. Hüküm doğum yeri esasına göre vatandaşlığın kazanımını düzenlememiştir. Bu açıdan bu kişilerin 18 yaşından sonraki tarihte başvurabilmelerinde hukuken bir engel yoktur. Bununla birlikte ek maddenin soy bağı esasına göre vatandaşlığın kazanılmasını sınırlamış olması doktrinde haklı olarak eleştirilmektedir. **Güngör** soy bağı ile vatandaşlığın kazanımı Anayasal bir ilkeyken bu ilkeye aykırı bir düzenleme kanunla dahi getirilemeyeceğini belirtmektedir. Zira kanunilik ilkesi, kanunla Anayasaya aykırı olan bir düzenlemenin yapılmasına imkan vermez. Bkz. **Güngör**, s. 58-60. **Nomer** de aranan şartların soy bağı ile vatandaşlığın kazanılmasına aykırılık teşkil ettiğini ifade etmektedir. Kişinin yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanması, onun Türk vatandaşlığını kazanmasını ve dolayısıyla

C. Sonradan Kazanılan Vatandaşlık

Yukarıda ifade edildiği üzere vatandaşlık doğum harici bir olaydan da kaynaklanabilir. Bu durum vatandaşlığın sonradan kazanılması veya müktesep vatandaşlık olarak nitelendirilir¹⁶. Soy bağı esasına göre kazanılan vatandaşlığın aksine sonradan kazanılan vatandaşlık geçmişe etkili olmayıp, karar anından itibaren hüküm ve sonuçlarını doğurur¹⁷. Hüküm ve sonuç-

aile kütüğüne kaydını engellemeyecektir. Bkz. **Nomer**, s. 72, dñn. 28. 7039 sayılı kanun hakkında ayrıca bkz. **Erkan**, Mustafa: “Türk Vatandaşlığı Kanununda 7039 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklerin İncelenmesi”, Public and Private International Law Bulletin, C. 39, S. 2, 2019, s. 434. **Erdem** de bunun çok vatandaşlık hakkının ihlal ettiğini belirtmektedir. Bkz. **Erdem**, s. 436. Konu hakkında yakın zamanda yapılan bir çalışma için bkz. **Teksoy**, Barış: “Türk Vatandaşlığının Kazanılması Konusundaki Güncel Eğilim ve Anayasal Kurallar Işığında Saklı Nüfusa İlişkin Düzenlemeler”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 76, S. 2, 2021, s. 437-473.

¹⁵ Dolayısıyla, doğum ile anne veya babasından Türk vatandaşlığını kazanan kişinin Türk vatandaşlığının aile kütüğüne tescili sadece bildirici nitelikte olup, kişinin Türk vatandaşlığına resmîyet kazandırarak ispatını kolaylaştırmaktadır. Bkz. **Teksoy**, s. 442. Burada zaten var olan bir vatandaşlığın ispat vasıtasıyla, kişinin vatandaşlığının bilinir olması sağlanır. **Dardağan-Kibar**, Esra Gül: “Türk Vatandaşlık Mevzuatı ve Güncel Gelişmeler Işığında Vatandaşlığın Kanuniliği İlkesi”, Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu, (editör: Vahit Doğan, Alper Çağrı Yılmaz, Lale Ayhan-İzmirli), Ankara 2019, s. 15; **Erkan**, s. 434. Vatandaşlığın tespiti idari bir karar olması sebebiyle, soy bağının kurulması amacıyla adli yargıda verilen karar bu niteliği taşımayacaktır. Adli yargıda soy bağının tespit edilmesinin ardından, idareden vatandaşlığın tespiti için talepte bulunulabilecektir. Aksi yöndeki bir Yargıtay kararında mahkeme, “İdari bir işleme esas teşkil etmek üzere adli yargıda tespit kararı verilemez. İdari işleme karşı idari yargı yerinde açılacak davada bu husus tespit edilebilir.” şeklinde karar vermiştir. Bkz. Yargıtay 18. HD., 28.04.2016 gün ve E. 2015/8474, K. 2016/6835 (www.lexpera.com.tr, son erişim tarihi: 02.03.2023) Oysa soy bağının tespiti yalnızca vatandaşlığın kurulmasında değil, mirasçılık gibi pek çok hususta önem teşkil etmektedir. Bu yüzden kişinin bu davayı açmasında hukuki yararının bulunduğu açıktır. Bunun haricinde nüfus kayıtlarının düzeltilmesi ve bu kayıtlara yönelik alınacak kararların kamu düzeni ile ilgili olması nedeniyle, mahkemenin doğru bir sicili oluşturmada re’sen hareket etmesi gerekir. Nitekim sonraki Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemesi kararlarında bu içtihadattan dönülmüştür. Bkz. Yargıtay 8. HD., 16.10.2019 gün ve E. 2017/13922, K. 2019/9075 (www.lexpera.com.tr, son erişim tarihi: 02.03.2023); Adana BAM, 05.05.2021 gün ve E. 2020/1317, K. 2021/662 (www.lexpera.com.tr, son erişim tarihi: 02.03.2023); Gaziantep BAM, 18.06.2021 gün ve E. 2019/1253, K. 2021/694 (www.lexpera.com.tr, son erişim tarihi: 02.03.2023)

¹⁶ Yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılması, doktrinde “telsik” olarak ifade edilmektedir. Bkz. **Fişek**, s. 14; 52; **Göğer**, s. 26; **Uluocak**, s. 51; **Nomer**, s. 75; **Doğan**, s. 58. “Telsik’in sözlük anlamı, bir kişinin mensup olduğu kabileden ayrılıp başka bir kabileye geçmesidir.” Bkz. **Aybay/Özbek/Ersen-Perçin**, s. 105; **Berki**, s. 62.

¹⁷ TVK m. 20; “Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin kararlar, karar tarihinden itibaren hüküm ifade eder.”

larını doğurma anı açısından bir fark olsa da sahip olunan haklar açısından kural olarak vatandaşlığın nasıl kazanıldığıının bir önemi yoktur¹⁸. Bu açıdan Türk vatandaşlığını asli olarak kazanan ile sonradan kazanan arasında bir fark olmayıp her ikisi de eşit düzeyde Türk vatandaşdır¹⁹.

Hukukumuzda vatandaşlığın sonradan kazanılması, yetkili makam kararıyla gerçekleşebileceği gibi, istisnai olarak kişinin rızası ile de gerçekleşebilmektedir. Yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanılabilmesi için kanunda aranan şartların öncelikle yerine getirilmesi gereklidir. Ancak bu şartları sağlamak kişiye vatandaşlığa alınmak için mutlak bir hak sağlamaz²⁰. Yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanılmasında idarenin geniş bir takdir yetkisi vardır. Ancak bu yetki keyfi kullanılamayacaktır²¹. Vatandaşlığın seçme hakkıyla sonradan kazanılmasında ise, idare talep sahibinin sadece kanunda aranan şartları taşıyıp taşımadığını tespit edecektir²². Çalışmanın konusunu aşması açısından, hukukumuzda sonradan kazanılan vatandaşlık hallerini aşağıda sadece belirteceğiz.

¹⁸ Bu kuralın istisnasını ise, çıkma izni ile Türk vatandaşlığın kaybı halinde kişinin mavi kartlı yabancı statüsüne sahip olması açısındandır. Mavi kartlı yabancı statüsü ancak doğumla Türk vatandaşlığına sahip kişilerin sahip olabileceği bir statüdür (TVK m. 28/1).

¹⁹ **Doğan**, s. 57; **Güngör**, s. 76. Bazı ülkelerde ise iki vatandaşlık arasında farklılıklar öngörülebilir. Örneğin, ABD Anayasasına göre ABD başkanı olabilmek için doğumla ABD vatandaşlığı kazanmış olmak gereklidir. Bkz. **Aybay/Özbek/Ersen-Percin**, s. 106, dñn. 3.

²⁰ TVK m. 10/1; *“Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen bir yabancı, bu kanunda belirtilen şartları taşıması halinde yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilir. Ancak, aranan şartları taşımak vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak sağlamaz.”*

²¹ **Doğan**, s. 59; **Erdem**, s. 122. Getirilen bu geniş takdir yetkisinin kanunilik ilkesini işlevsiz hale getirdiği belirtilmektedir. Bkz. **Dardağan-Kibar**, s. 6. *“Kanun koyucunun her türlü ihtimali öngörme imkanı bulunmadığından, idareye halin özelliğine göre karar alabilme esnekliği veren takdiri yetki, hukuka uygun sınırlar içinde kullanılmalı; hukuka aykırı uygulamalar geliştirilmemelidir. Nitekim idarenin takdiri yetkiye sahip olmasının, idarenin hukuka bağlılığı ilkesinin bir istisnası ya da sınırı olmadığı; takdiri yetkinin, idari işlemin hukukiliği değil, yerindeliği konusunda verildiği belirtilmektedir.”* Bkz. **Güngör**, s. 77.

²² Bununla birlikte kanunda vatandaşlığın kazanılma anı, kişinin aranan şartları taşıdığıının idarece tespit edildiği an olduğu belirtilmiştir (TVK m. 22). Kanımızca, kişinin iradesiyle kazandığı vatandaşlığı tespit anı yerine, kişinin idareye başvurduğu andan itibaren hüküm ifade etmesi daha yerinde olurdu. Burada her ne kadar idarenin bir takdir hakkı mevcut olmasa da bu durum vatandaşlığın yetkili makam kararıyla kazanıldığı izlenimini yaratmaktadır.

Yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanıldığı haller şunlardır;

- a. Vatandaşlığın Genel Yolla Sonradan Kazanılması (TVK m. 11)
- b. Vatandaşlığın İstisnai Yolla Sonradan Kazanılması (TVK m. 12)
- c. Vatandaşlığın Yeniden Kazanılması (TVK m. 13 ve 14)
- d. Evlenme Yoluyla Vatandaşlığın Sonradan Kazanılması (TVK m. 16)
- e. Evlat Edinilme Yoluyla Vatandaşlığın Sonradan Kazanılması²³ (TVK m. 17)

Vatandaşlığın sonradan kazanıldığı diğer durum ise, seçme hakkının kullanılması ile vatandaşlığın kazanılmasıdır²⁴.

II. DOĞUM YERİ ESASINA GÖRE TÜRK VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASI

A. Genel Olarak

Yukarıda açıklandığı üzere Türk vatandaşlığının asli olarak kazanılmasında, soy bağı esasının yanında doğum yeri esasına göre vatandaşlığın kazanılmasına da imkan verilmiştir²⁵. Bununla birlikte doğum yeri esasına göre

²³ TVK m. 9'daki düzenleme, evlat edinilmeyi Türk vatandaşlığının sonradan kazanılmasının ayrı bir usulü olduğu izlenimi yaratmış olsa da esasen evlat edinilme ile Türk vatandaşlığının kazanılması da yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanılması hallerinden birisidir. TVK m. 17'deki "*kazanabilir*" ifadesi de bu görüşü desteklemektedir. Bu çelişkili durumun kaynağı, İçişleri Komisyonu'nda yapılan değişiklik olduğu belirtilmektedir. Bkz. **Doğan**, s. 57. Ayrıca bkz. **Aygül**, Musa: "Evlat Edinme Yolu ile Vatandaşlığın Kaybedilmesi ve Kazanılması", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 99, 2012, s. 68.

²⁴ Bkz. dñn. 22.

²⁵ Türk vatandaşlığının doğum yeri esasına göre kazanılması önceki vatandaşlık kanunlarında da benimsenen bir esastı. Nitekim bu düzenlemeler de esas olarak vatansızlığı önlemek amacıyla getirilmişti. Bkz. 1312 sayılı mülga Türk Vatandaşlığı Kanunu (RG. 04.06.1928-904) m. 2 ve 403 sayılı mülga Türk Vatandaşlığı Kanunu (22.02.1964-11638) m. 4. Ancak 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ayrıca Türkiye'de doğan yabancıların Türkiye'de doğan çocuklarına da Türk vatandaşlığını kazanabilmesine (*çifte ius soli*) imkan vermişti (1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu m. 3). Buradaki amacın ise vatansızlığın önlenmesi olmayıp, siyasi bir amaç olduğu belirtilmektedir. Bkz. **Güngör**, s. 69, dñn. 252. İlgili düzenlemeler için bkz. **Berki**, Osman Fazıl: "Türk Vatandaşlık Hukukunda Toprak Esasının Gelişmesi", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 27, S. 1, 1970, s. 67-75, (Toprak Esası). Osmanlı'da da doğum yeri esasının vatandaşlığın kazanılmasında önemli bir etkiye sahip olduğu ifade edilmiştir. Buna dayanak olarak da ülkede ikamet eden herkesin Osmanlı tabiiyetinde kabul edildiğini belirten kanun maddesi gösterilmiştir [1869 tarihli Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi (TOK) m. 9]. Ancak bu hükmün uygulanabilmesi için, kişinin ebeveyninden yabancı devlet vatandaşlığını kazanamaması, diğer bir deyişle vatansız olması gerek-

kazanılan vatandaşlık ikincil nitelikte olup, ilkenin esas amacı vatansızlığın önlenmesidir²⁶. Ancak bu istisnai bir esas da değildir²⁷.

TVK'da doğum yeri esasına göre Türk vatandaşlığının kazanılması 8. maddede düzenlenmiştir. Bu hüküm dışında Türkiye'de doğmuş olmak Türk vatandaşlık hukuku açısından önem taşımamaktadır²⁸. Doğum yeri esasına göre Türk vatandaşlığının kazanılması iki halde mümkündür. İlk durum Türkiye'de doğan çocuklarken, ikinci durum Türkiye'de bulunmuş çocuklardır.

B. Türkiye'de Doğmuş Çocuklar

Doğum yeri esasına göre vatandaşlığın kazanılmasının ilk hali, çocuğun Türkiye'de doğmuş olmasıdır. Ancak Türkiye'de doğan her çocuk kendili-

mekteydi. Bkz. **Topçuoğlu**, Ali Aslan: "İslam Hukukunda ve 1869 Tarihli Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi'nde Çocukların Vatandaşlık Durumu", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. 12, S. 62, 2019, s. 1824. Kanaatimizce bu hüküm doğum yeri esasını işaret etmemektedir. Zira doğum yeri esasının ana prensibi o ülkede doğmuş olmaktır. Yoksa ikamet etmek değildir. Buna karşın bu düzenlemenin Osmanlı'da vatansız statüsünü engellediği de bir gerçektir. Aynı yönde bkz. **Berki**, Toprak Esası, s. 68; **Fişek**, s. 41; 174. Ayrıca kanunda, ülkede doğan yabancılara ergin olduktan sonra (üç yıl içinde) Osmanlı tabiiyetini kazanma imkanı da tanınmıştı (TOK m. 2). Doktrinde vatandaşlığın bu yolla kazanılması "*siyasi toprak esası*" şeklinde ifade edilmiştir. Bkz. **Seviğ**, s. 79; **Göger**, s. 48-49. Kanaatimizce bu düzenleme de vatandaşlık hukuku terminolojisinde doğum yeri esasına işaret etmemektedir. Zira doğum yeri esası, asli bir vatandaşlık türü olup, doğum anından itibaren geçerlidir. Dolayısıyla bu hususu vatandaşlığın seçme hakkı yoluyla kazanılması kapsamında nitelendirmek kanaatimizce daha doğru olur. Bu yönde bkz. **Berki**, Toprak Esası, s. 68. Benzer yönde **Fişek** bu durumu "*bir nevi telsik*" şeklinde ifade etmiştir. Bkz. **Fişek**, s. 40.

²⁶ **Nomer**, s. 72; **Aybay/Özbek/Ersen-Perçin**, s. 101; **Doğan**, s. 52; **Güngör**, s. 70; **Erdem**, s. 114.

²⁷ "Doğum yeri esası TVK m. 7/3'ün istisnası olsaydı uygulama alanının evlilik dışı Türkiye'de doğan çocuğun Türk vatandaşı babaya soy bağı ile bağlanamadığı hal ile sınırlı olması gerekirdi ki, TVK m. 8'in uygulama alanı bundan geniştir." Bkz. **Güngör**, s. 69-70. Doktrinde **Göger** ve **Aybay/Özbek/Ersen-Perçin** ise, doğum yeri esasıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasını istisnai esas olarak nitelendirir. Bkz. **Göger**, s. 51; **Aybay/Özbek/Ersen-Perçin**, s. 93.

²⁸ **Aybay/Özbek**'e göre Türkiye'de doğmuş olmak, yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasını kolaylaştıran bir etken olmalıdır. Bkz. **Aybay**, Rona/Özbek, Nimet: Vatandaşlık Hukuku, 4. Baskı, İstanbul 2015, s. 103. Örneğin Avusturya hukukunda ülkede doğanlar için aranan ikamet şartı daha kısa sürelidir. Bu kişiler için genel yolla vatandaşlığın kazanılmasında aranan 10 yıllık ikamet süresi yerine 6 yıllık ikamet süresi aranmaktadır. (Avusturya Vatandaşlık Kanunu m. 11a/4). Avusturya Vatandaşlık Kanunu'nun İngilizce metni için bkz. [https://data.globalcit.eu/NationalDB/docs/AT%20Nationality%20Act%201985%20\(consolidated%20version%20as%20by%20Law%2037%202006\).pdf0](https://data.globalcit.eu/NationalDB/docs/AT%20Nationality%20Act%201985%20(consolidated%20version%20as%20by%20Law%2037%202006).pdf0) (son erişim tarihi: 06.01.2023)

ğinden Türk vatandaşlığını kazanamayacaktır. Yukarıda da ifade edildiği üzere bu ilkenin amacı vatansızlığı önlemek olduğundan, çocuğun doğum anında kendi annesi veya babası tarafından herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamamış olması gerekir. Nitekim bu durum TVK m. 8/1'de açıkça belirtilmiştir. *“Türkiye’de doğan ve yabancı ana ve babasından dolayı doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumdan itibaren Türk vatandaşıdır.”* Bu hükme göre Türkiye’de doğan çocukların Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için aranan şartları üç başlıkta inceleyebiliriz. Nitekim bu sayede konuyla ilgili tartışmalı gördüğümüz noktaları, bağlantılı oldukları başlıklar altında da inceleyebileceğiz.

1. Türkiye’de Doğmuş Olmak

Doğum yeri esasına göre Türk vatandaşlığının kazanabilmenin ilk şartı, doğumun Türkiye’de gerçekleşmesidir. Doğumun Türkiye’de gerçekleşmiş olmasında, sadece devletin kara sahasının içindeki arazi kastedilmez. Zira devletin ülkesel sınırı kara sahası dışında deniz ve hava sahalarından da oluşmaktadır²⁹. Devletler bu alanlarda egemenlik yetkilerine tam olarak sahiptir. Bu yüzden bu alanlar dışındaki yerler ülkeye³⁰ dahil değildir³¹.

Türkiye’nin ülkesel sınırları çeşitli milletlerarası sözleşmelerle (örneğin Lozan antlaşması) belirlenmiştir³². Buna göre, Türkiye’nin kara sahasının içindeki (karasular ve nehirler de dahil olmak üzere) arazi oluştururken, hava sahasını da kara sahası üzerindeki atmosfer tabakası oluşturur³³. Türkiye’nin deniz ülkesi ise, Ege’de 6 mil, Akdeniz ve Karadeniz’de 12 mil olarak deklar edilmiştir³⁴.

²⁹ **Başgil**, Ali Fuat: “Devletin Ülke Unsuru”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, S. 4, 1946, s. 1268; **Pazarıcı**, Hüseyin: Uluslararası Hukuk, 19. Bası, Ankara 2020, s. 149; **Sur**, Melda: Uluslararası Hukukun Esasları, 16. Baskı, İstanbul 2022, s. 113.

³⁰ Devlet ülkesi, bir devletin egemenlik yetkilerine sahip olduğu yeryüzü parçası olarak tanımlanmaktadır. Bkz. **Sur**, s. 112; **Toluner**, Sevin: Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi, 5. Bası, İstanbul 1996, s. 31.

³¹ “Örneğin, gerek karasuları ötesindeki kıta sahanlığı bölümü, gerek ilan edildiği takdirde bitişik bölge veya münhasır ekonomik bölge, kıyı devletin sınırları dışında kalır.” Bkz. **Sur**, s. 113.

³² **Başgil**, s. 1268; **Aybay/Özbek/Ersen-Perçin**, s. 102. İlgili antlaşmalar için bkz. **Toluner**, s. 32-38.

³³ **Aybay/Özbek/Ersen-Perçin**, s. 102.

³⁴ 2674 sayılı Karasuları Kanunu (RG. 29.05.1984-17708) m. 1 uyarınca Türk karasularının genişliği 6 mildir. Ancak kanunda Cumhurbaşkanı kararıyla bu sınırın üstüne çıkılabileceği belirtilmiştir. 2018 yılına kadar bu yetki Bakanlar Kurulundaydı. Nitekim

Milletlerarası hukukta devletin ülkesinin sınırlarını oluşturan kara, deniz ve hava ülkesi dışındaki yerler ülkeye dahil olmadığından ötürü, yabancı ülkelerde bulunan elçilik ve konsolosluklar ülke sınırları içerisine dahil değildir³⁵. Devletler, açık denizlerde bulunan kendi bayraklarını taşıyan sivil gemilerde³⁶ meydana gelen olaylar sebebiyle yargı yetkisi tesis etmektedir. Nitekim bu durum bizim için de 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun³⁷ (TCK) yer bakımından uygulama başlıklı 8. maddesinde belirtilmektedir. Madde, açık denizlerdeki Türk deniz ve hava araçlarında işlenen suçların Türkiye'de gerçekleşmiş sayılacağını belirtmektedir.

Tesis edilen yargı yetkisine rağmen açık denizlerde devletin bayrağını taşıyan gemiler de devletin ülke sınırına dahil değildir³⁸. Buna karşın vatan-

Bakanlar Kurulu bu yetkiye istinaden 29.05.1982 tarihli 8/4742 sayılı kararı (RG. 15.12.1983-18252) ile Akdeniz ve Karadeniz'deki 12 mil uygulamasına devam edildiğini belirtmiştir. Bkz. **Pazarıcı**, s. 280; **Acer**, Yücel/**Kaya**, İbrahim: Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı İngilizce Özetli, 11. Baskı, Ankara 2020, s. 209. Milletlerarası hukukta kıyı devletlerine, kıyından itibaren 12 mili geçmemek şartıyla deniz ülkesini ilan etme yetkisinin verildiği belirtilmektedir. Bkz. **Acer/Kaya**, s. 207. Dolayısıyla Akdeniz ve Karadeniz'de tesis edilen Türk karasularının sınırı milletlerarası hukuka uygundur. Bkz. **Toluner**, s. 84.

³⁵ **Shaw**, Malcolm N.: "Territory in International Law", Netherlands Yearbook of International Law, C. 13, 1982, s. 67; **Sur**, s. 113; **Kohen**, Marcelo G.: "Introduction", Territoriality and International Law, (editör: Marcelo G. Kohen), Cheltenham UK - Northampton, MA, USA, 2016, s. xiii. **Oppenheim** ülkeyi gerçek ve kurgusal kısımlar şeklinde ikiye ayırmaktadır. Yazar, elçilik ve konsoloslukları ülkenin kurgusal kısmının bir parçası olduğunu ileri sürmüştür. Buna karşın yazarın bu ayırmadaki amacı, elçilik ve konsoloslukların sanki bulunduğu ülkenin değilmişçesine farklı statüye tabi tutulmasını vurgulamaktır. **Oppenheim**, Lassa Francis: International Law A Treatise, C. 1, Ankara 2020, s. 241-242, 483. Aksine bir yorum ülke ile yargı yetkisinin birbirine karıştırılması anlamına gelecektir. Bkz. **Shaw**, s. 67.

³⁶ Hava veya deniz aracı.

³⁷ RG. 12.10.2004-25611.

³⁸ **Sur**, s. 113. Milletlerarası hukuka hakim olmayan kişiler (özellikle gazeteciler, politikacılar) tarafından sıklıkla yapılan hata, diplomatik temsilciliklerin ve gemilerin bağlı olduğu devletin toprak parçası olduğunun ileri sürülmesidir. Oysa diplomatik temsilcilikler ve gemiler bağlı olduğu devletin ülkesinin değil bulundukları devletin ülkesine dahildir. Bkz. **Kohen**, s. xiii. **Oppenheim** ülke unsurunu açıklarken yaptığı gerçek kısım ile kurgusal kısım ayırımında, gemileri de elçilik ve konsolosluklarda olduğu gibi, ülkenin kurgusal kısmına dahil etmiştir. Bkz. **Oppenheim**, s. 241-242, 348. Ancak belirtildiği üzere yapılan bu ayırmadaki amaç, gemilerin farklı statüye tabi tutulabilmesini vurgulamak içindir. Dolayısıyla burada yargı yetkisinin tesis edilmesi ile ülkenin birbirine karıştırılmaması gerekir. Bkz. **Shaw**, s. 67. Açık denizlerde gemilerin tabiiyeti vasıtasıyla, devletlere bir yargı hakkının tanınması mümkün olsa da "*bu saha hiçbir surette devletin ülkesine ve hakimiyet sahasına dahil değildir.*". Bkz. **Göze**, Ayferi: Devletin Ülke Unsuru (Sınırları ve Devletle Olan Münasebeti), İstanbul 1959, s. 139.

daşlık hukuku açısından gemilerin, bayrağını taşıdığı devletin bir uzantısını teşkil ettiği kabul edilmektedir³⁹. *Güngör*, bu durumun, 1961 tarihli Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin⁴⁰ yarattığı etkiden kaynaklandığını belirtmektedir⁴¹. Bu yüzden açık denizlerde (ve bunların üzerindeki hava sahasında) Türk bayrağını taşıyan sivil gemilerde⁴² doğan çocukların Türkiye'de doğmuş sayılacağı belirtilmektedir⁴³. Çocuğun ticari gemide ancak geminin yabancı devletin ülkesinde bulunduğu sırada doğması halinde -savaş gemilerinin aksine- çocuğun Türkiye'de doğmuş olduğunun kabulü konusunda hakim bir kanaat yoktur⁴⁴. Kanaatimizce doktrinde bu yönde bir fikir birliğine varılamamasının temelinde, kara sularının devletin deniz ülkesinin mi yoksa açık suların bir parçasının mı olduğu

³⁹ **Belgesay**, s. 14-15; **Seviğ**, s. 85; **Birsen**, s. 31; **Berki**, s. 47; **Fişek**, s. 51; **Uluocak**, s. 31; **Nomer**, s. 73; **Doğan**, s. 53; **Turhan/Tanrıbilir**, s. 59; **Güngör**, s. 72; **Erdem**, s. 113. "Açık denizde bulunan gemiler ülkenin yüzer bir parçasıdır." Bkz. **Göğ**, s. 51. Ayrıca bkz. **Güngör**, Vatansızlık, s. 485, dñn. 21.

⁴⁰ Sözleşmeye taraf devletler için bkz. https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtldsg_no=V-4&chapter=5 (son erişim tarihi: 13.11.2022) Sözleşmenin Türkçe metni için bkz. https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/milletlerarasi/DigerSozlesmeler/Vatansizligin_azaltilmasina_dair_sozlesme.pdf (son erişim tarihi: 13.11.2022)

⁴¹ **Güngör**, Vatansızlık, s. 485-486. Ancak sözleşmenin akdedildiği dönem öncesi dahi hakim görüş bu yöndeydi. Bkz. **Belgesay**, s. 14-15; **Birsen**, s. 31; **Berki**, s. 47; **Fişek**, s. 51, dñn. 92. Türkiye henüz bu sözleşmeye taraf değildir. Türkiye'nin sözleşmeye taraf olması durumunda hukukumuzdaki olası etkileri için ayrıca bkz. **Özbek-Hadimoğlu**, Nimet/**Teksoy**, Barış: "Vatansızlığın Azaltılmasına Dair BM Sözleşmesi (1961) Karşısında Türk Vatandaşlığı Kanunu", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 107, Ankara 2013, s. 221-244.

⁴² 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun (TTK) m. 940'a göre "Her Türk gemisi Türk bayrağını çeker." (RG. 14.2.2011-27846). Hava gemilerine ilişkin düzenleme ise, 2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda (TSHK) belirtilmiştir. Türk sivil aracı ile; "Devlet hava araçları tanımını dışında kalan ve mülkiyeti Türk Devletine veya kamu tüzel kişilerine veya Türk vatandaşlarına ait araçlar" ifade edilir (RG. 19.10.1983-18196). Gemilerin tabiiyetine ilişkin bkz. **Nomer**, s. 47-48; **Aybay/Özbek/Ersen-Perçin**, s. 283-308; **Doğan**, s. 226-229; **Güngör**, s. 261-277; **Sirmen**, Kazım Sedat: Hava Araçlarının Tabiiyeti, Ankara 2005.

⁴³ **Birsen**, s. 31; **Berki**, s. 47; **Fişek**, s. 51; **Göğ**, s. 51; **Nomer**, s. 73; **Aybay/Özbek/Ersen-Perçin**, s. 102; **Turhan/Tanrıbilir**, s. 59; **Güngör**, s. 73; **Erdem**, s. 113.

⁴⁴ **Göğ**, s. 51. Doktrinde *Belgesay*, yabancı devletin karasularında bulunan Türk tabiiyetindeki gemide gerçekleşen doğumların da Türkiye'de gerçekleşmiş sayılacağını belirtmiştir. Yazarın bu görüşünün gerekçesi, doğumun tam gerçekleştiği yerin tespit edilememesi ihtimalinin olmasıdır. Bkz. **Belgesay**, s. 15. *Uluocak*'a göre de Türk gemisinde doğan çocuk, geminin nerede bulunduğuna bakılmaksızın Türkiye'de doğmuş sayılır. Bkz. **Uluocak**, s. 31.

yönündeki tarihsel tartışma yatmaktadır⁴⁵. Bugün için milletlerarası hukukta, kara sularının devletin ülkesine dahil olduğunun benimsenmesiyle birlikte, bu sulara gerçekleşen doğum olayının kıyı devletinin ülkesinde gerçekleşmiş sayılacağına şüphe yoktur⁴⁶. Bu genel kabule rağmen, geminin tabiiyetine bağlı olduğu bazı devletlerin de bu doğumu, kendi ülkesinde gerçekleşmiş saydığı görülmektedir⁴⁷. Dolayısıyla burada, aynı yerde iki farklı devletin ülkesel egemenlik iddiasının olduğu gibi çelişkili bir hal ortaya çıkmaktadır ki bu durumu aşağıda değerlendireceğiz.

Doktrinde devletin hava ülkesinde veya deniz ülkesinde seyreden bir gemide doğan çocuğun, hangi ülkede doğduğunun tespitinin zor olmasından ötürü, çocuğun sadece geminin bayrağını taşıdığı devletin ülkesinde doğmuş sayılması gerektiği belirtilmektedir⁴⁸. Kanımızca teknolojinin günümüzde geldiği nokta itibarıyla bunun tespit edilebilirliği mümkündür. Bu yüzden burada bir istisna getirilmesi gerektiğine ilişkin görüşe katılmıyoruz. Ayrıca çocuğun hem geminin tabiiyetine bağlı olduğu hem de geminin doğum anında bulunduğu devletin ülkesinde doğmuş olduğunun kabulü çocuğun da menfaatine olacaktır. Bu sayede çocuğun doğum yeri esasıyla vatandaşlık kazanabilme ihtimali arttığından, vatansız duruma düşme ihtimali azalacaktır.

Savaş gemileri açısından meseleye bakıldığında ise, bu gemiler nerede bulunduklarına bakılmaksızın ilgili devletin ülkesinin uzantısı sayılacağını, zira savaş gemilerinin, devletin egemenliğini temsil ettiğini ve her gittiği yere de bu egemenliği taşıyan bir niteliğe sahip olduğu belirtilmektedir. Bu yüzden, Türkiye Cumhuriyeti'ne ait gemilerin birinde doğan çocuğun nerede olduğuna bakılmaksızın (yabancı devletin karasuları ve hava sahası dahil)

⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Göze, 119-139.

⁴⁶ Göze, s. 121.

⁴⁷ Shearer, Ivan/Opeskin, Brain: "Nationality and Statelessness", Foundations of International Migration Law, (editör: Brian Opeskin, Richard Perruchoud, Jillyanne Redpath-Cross), Cambridge 2012, s. 98. Karşılaştırmalı hukuktan örnekler için aşağıda bkz. dpn. 115. Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde yabancı devletin egemenlik sahasında olmakla birlikte, deniz ve hava araçların içinde doğan çocukların, deniz ve hava araçlarının tabiiyetinde oldukları devlette doğmuş kabul edilebileceği belirtildiğinden ve yine sözleşmenin *erga omnes* niteliğinde olmasından ötürü, Türkiye'nin sözleşmeye taraf olması halinde, Türkiye'nin herkese karşı bu yükümlülüğü doğacaktır. Bu halde doğum yabancı devletin ülke sınırlarında gerçekleşmiş olsa da Türk tabiiyetindeki gemilerde doğan çocuklar Türkiye'de doğmuş kabul edilebilecektir. Bkz. Güngör, Vatansızlık, s. 487.

⁴⁸ Göger, s. 50; Doğan, s. 53.

Türkiye’de doğmuş olduğunun kabulü doktrinca istisnasız şekilde belirtilmiştir⁴⁹.

Dikkat edileceği üzere gemiler milletlerarası hukuk doktrinince devletin ülkesi kapsamında görülmezken⁵⁰; vatandaşlık hukuku doktrinince istisnasız olarak ülke unsuruna dahil edilmektedir⁵¹. Burada iki hukuk dalı arasında bir çatışmanın olduğu ve devletin unsurlarının belirlenmesinde milletlerarası hukuk yorumunun üstün tutulması gerektiği ileri sürülebilir. Zira vatandaşlık hukukunun konusu ülkeden ne anlaşılması gerektiği değildir. Hatta belki de ülke unsurunun en önem arz ettiği durum doğum yeri esasıyla vatandaşlığın kazanılması hadisesidir⁵². Daha da ötesi vatandaşlık hukuku milletlerarası hukuk ile o kadar sıkı ilişkilidir ki devletin egemenlik yetkisinin dahi sınırlandırılmasının sebebini oluşturur. Öyle ki bir devletin kişilere vatandaşlık verirken milletlerarası hukukun ilkelerine aykırı hareket etmesi, o devletçe verilen vatandaşlığın diğer devletlerce etki doğurmamasına/tanınmamasına sebebiyet vermektedir⁵³. Bu yüzden devletlerin kişilerle vatandaşlık bağıını kurarken sahip olduğu egemenlik yetkisini, milletlerarası hukuka uygun şekilde kullanması gerekir.

⁴⁹ Belgesay, s. 14-15; Seviğ, s. 85; Birsen, s. 31; Berki, s. 47; Fişek, s. 52; Göger, s. 51; Nomer, s. 73; Doğan, s. 53; Turhan/Tanrıbilir, s. 59; Güngör, s. 73; Erdem, s. 113.

⁵⁰ Yukarıda bkz. dpn. 38.

⁵¹ Yukarıda bkz. dpn. 39.

⁵² Esasında vatandaşlığın yetkili makam kararıyla kazanıldığı hallerde de belirli bir süre ülkede ikamet etme şartı arandığından ülke kavramı bu hallerde de önem teşkil edecektir. Ancak bu hallerde ülkede ikamet etme şartı, aranan pek çok şarttan sadece bir tanesidir. Nitekim yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanılması hallerinde idarenin takdir yetkisi de bulunduğundan (TVK m. 10), ülke unsuru doğum yeri esasındaki kadar önem teşkil etmemektedir. Bkz. TVK m. 11/1-b ve TVK m. 14.

⁵³ Bkz. Güngör, s. 14-15; 21; Batur, Kerem: Uluslararası Hukukta Vatandaşlık, 2. Baskı, 2018, s. 23; Özkan, Işıl: Göç ve Vatandaşlık Hukuku, Ankara 2022, s. 51, (Vatandaşlık). 1930 tarihli Vatandaşlık Kanunları İhtilafına İlişkin Bazı Sorunlar Hakkında Lahey Sözleşmesi m. 1’de devletlerin egemenlik yetkisinin sınırının milletlerarası hukuk (milletlerarası sözleşmelere, milletlerarası teamül hukukuna ve hukukun genel ilkelere) olduğu vurgulanmıştır. Sözleşme için bkz. <https://www.refworld.org/publisher/LON,,,3ae6b3b00,0.html> (son erişim tarihi: 04.01.2023) Benzer hüküm 1997 tarihli Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesinde de yer almaktadır (Sözleşme m. 3/2). Bkz. <https://rm.coe.int/168007f2c8> (son erişim tarihi: 04.01.2023) Sözleşmenin Türkçe çevirisi için bkz. Aykaç, Alper Can: “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi: Strazburg, 6.XI.1997”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 77, 2008, s. 359-383. Sözleşme hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Güngör, Gülin: “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Yılmaz Altuğ’a Armağan, C. 17, S. 1-2, 1997, s. 229-250, (Vatandaşlık Sözleşmesi).

Kanaatimizce gemilerin vatandaşlık hukuku bakımından ülke unsurunun içerisine alınması, milletlerarası hukuka bir aykırılık teşkil etmez. Aksine ülke unsurunun vatandaşlık hukuku bakımından genişlemesinin sebebi bizzat milletlerarası hukukun kendisidir. Zira bugün için vatansızlığın engellenmesi milletlerarası hukukun teamül kuralı haline gelmiştir⁵⁴. Bu ilkenin vatandaşlık hukukunda görünümü “*Herkesin mutlaka bir vatandaşlığı olmalıdır.*” şeklinde olmuştur ve konuya ilişkin pek çok sözleşme akdedilmiştir⁵⁵. Nitekim bu ilke çoğu zaman milletlerarası hukukta kabul edilen çocuğun yüksek menfaati ile de birleşmekte, çocuk vatansızlığın engellenmesi üstünde ayrıca durulmaktadır⁵⁶.

Vatansızlık hallerinin azaltılmasına ilişkin pek çok sözleşme akdedilse de konumuz açısından 1961 tarihli Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi⁵⁷,nin bu durumu bizzat ele alması sebebiyle ayrıca önem teşkil etmektedir. Sözleşmenin 3. maddesi uyarınca, devletlerin kendi tabiiyetindeki gemilerde gerçekleşecek doğumların kendi ülkesinde gerçekleşmiş sayılabileceği belirtilmiştir. Nitekim sözleşmenin akdedilmesinden çok daha öncesinde konuyu bu yönde değerlendiren yazarların olduğu görüldüğünde⁵⁸ sözleşmenin vatandaşlık hukuku açısından, ülke unsurunun gemileri de kapsayacağını teyit eden bir sözleşme olduğunu göstermektedir. Açıklanan sebeplerle, vatandaşlık hukukunda ülke unsurunun, milletlerarası hukuktaki klasik ülke kavramından geniş yorumlanması, bizzat milletlerarası hukukun cevaz verdiği bir haldir⁵⁹. Ancak bu yorumun yapılabilmesi için kanaatimizce bunun vatansızlığın engellenmesi amacına hizmet etmesi gerekir.

Kanaatimizce olası tereddütleri gidermek amacıyla kanundaki “*Türkiye’de doğan*” ifadesinin, “*Türkiye’de yahut yurt dışında Türk tabiiyetindeki*

⁵⁴ **Batır**, s. 23.

⁵⁵ Bu yönde yapılmış özel bir çalışma için bkz. **Odman**, Tevfik M.: Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku, Mersin 2011.

⁵⁶ 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi m. 7/2 hükmü bunun en belirgin örneğini oluşturur (RG. 27.01.1995-22184). Sözleşme metni için bkz. <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> (son erişim tarihi: 04.01.2023) Sözleşme milletlerarası hukukta en çok onaylanan sözleşmedir. Ocak 2023 itibarıyla sözleşmeyi 196 devlet onaylamıştır. Konu hakkında ayrıca bkz. **Odman**, s. 68-69; **Batır**, s. 53-54; **Alibaba**, Arzu: Vatandaşlık Hakkı ve Vatandaşlığın Kazanılmasında ve Kaybında İnsan Hakları, Ankara 2021, s. 98-100

⁵⁷ Yukarıda bkz. dpn. 40.

⁵⁸ **Belgesay**, s. 14-15; **Birsen**, s. 31; **Berki**, s. 47; **Fişek**, s. 51, dpn. 92.

⁵⁹ Gemilerin aksine bu istisna, dış temsilciliklerde gerçekleşen doğumlara tanınmamıştır.

bir gemide doğan” şeklinde değiştirilmesinde yarar vardır⁶⁰. Doğum yeri esasına göre vatandaşlığın kazanılmasında vatansızlığın önlenmesi amacı değişmedikçe bu düzenlemenin milletlerarası hukuka da uygun olacağının kanaatindeyiz.

Son olarak belirtelim ki, kimi zaman milletlerarası hukuk düzeni, doğum yeri esasını daraltmakta ve kişiye o ülkede doğmuş olmasına rağmen, doğum yeri esasıyla ilgili devletin vatandaşlığını kazanabilmesine engel olmaktadır. Bu istisnai durum ilk olarak, diplomatik dokunulmazlığa sahip kişilerin çocukları bakımından getirilmiştir⁶¹. Milletlerarası teamül kuralı olarak kabul edilen bu sınırlama⁶², milletlerarası sözleşmelere de yansımıştır ve kapsamı genişletilmiştir. 1930 tarihli Vatandaşlık Kanunları İhtilafına İlişkin Bazı Sorunlar Hakkında Lahey Sözleşmesi⁶³ (m. 12), 1961 tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesinin Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin İhtiyarı Protokolü⁶⁴ (m. 2) ile 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesinin Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin İhtiyarı Protokolü⁶⁵ (m. 2) bunun açık örneklerini oluşturmaktadır. 1930 tarihli Sözleşme’de yalnızca diplomatik dokunulmazlığa sahip kişilerin çocuklarından bahsedilirken, 1961 tarihli Sözleşme ile 1963 tarihli Protokol’de, dış temsilciliklerde çalışan misyon şefi ve çalışanlarına⁶⁶ ve bunların aile fertlerine de doğum yeri esasıyla vatandaşlığın kazandırılmayacağı belirtilmiştir⁶⁷.

⁶⁰ Karşılaştırmalı hukukta bu yönde benzer bir düzenleme için bkz. Avusturya Vatandaşlık Kanunu m. 11a/5 ve 14/2 Bkz. [https://data.globalcit.eu/NationalDB/docs/AT%20Nationality%20Act%201985%20\(consolidated%20version%20as%20by%20Law%2037%202006\).pdf0](https://data.globalcit.eu/NationalDB/docs/AT%20Nationality%20Act%201985%20(consolidated%20version%20as%20by%20Law%2037%202006).pdf0) (son erişim tarihi: 06.01.2023)

⁶¹ **Hofmann**, Rainer: “Overview of Nationality and Citizenship in International Law”, Citizenship and Nationality Status in the Europe, (editör: Siofra O’Leary, Teija Tiilikainen), London 1998, s. 8.

⁶² **Hofmann**, s. 8. Aynı gemilerde olduğu gibi bu kural da vatandaşlık hukukunda kabul edilen milletlerarası teamül kuralının somut bir yansımasıdır. Bkz. **İleri**, Suphi Nuri: Yasaların Çatışması İhtilafı Kavanin, İstanbul 1934, s. 33.

⁶³ <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3b00.html> (son erişim tarihi: 04.01.2023)

⁶⁴ Bkz. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961_nationality.pdf (son erişim tarihi: 04.01.2023)

⁶⁵ Bkz. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_2_1963_nationality.pdf (son erişim tarihi: 04.01.2023)

⁶⁶ Örneğin, misyon şefi ve çalışanlarının o ülkede doğmuş olduklarının tespiti mesleklerini ifa ederken yapılmış olabilir. İşte bu durumda doğum yeri esasıyla bu kişilere vatandaşlık verilemeyecektir.

⁶⁷ Her ne kadar düzenlemelerde kanun gereği (*ex lege*) vatandaşlığın kazanılmasından bahsedilse de bu sınırlamadaki amacın, doğum yeri esası yoluyla vatandaşlığın kazanıl-

2. Anne veya Babasından Herhangi Bir Ülkenin Vatandaşlığını Kazanamamış Olmak

Doğum Türkiye’de gerçekleşmiş olacağından, burada kastedilen kişinin anne veya babasından soy bağı esasına göre vatandaşlık kazanamamış olmasıdır. Çocuğun anne ve babasıyla soy bağının kurulması ise vatandaşlığın kazanılması açısından bir ön meseledir. Bu ön meselenin çözümü ise, yabancılık unsurunun olmasından ötürü⁶⁸ 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’un⁶⁹ (MÖHUK) yetkili kıldığı hukuka göre çözümlenecektir⁷⁰. Bugün için Türkiye dahil olmak üzere pek çok ülkede evlilik içi dışı ayrımı yapılmaksızın “*çocuğu doğuran kadın, çocuğun annesidir*”⁷¹ prensibi benimsenmiştir⁷². Baba ile soy bağının kurulmasında ise farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Sonuç olarak anne veya baba ile uygulanacak hukuka göre soy bağının kurulamaması veya kurulmuş olsa da çocuğun bir ülke vatandaşlığını kazanamaması halinde, bu şartın gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Bu halleri daha ayrıntılı saymak gerekirse⁷³;

“Ana ve baba, sadece doğum yeri esasını kabul eden devlet ya da devletlerin vatandaşıdır.

Ana ve baba vatansızdır.

Ana veya babadan biri, sadece doğum yeri esasını kabul eden bir devletin vatandaşı iken, diğeri vatansızdır.

Ana ve baba fiilen ve hukuken bulunmamaktadır (bulunmuş çocuk).

ması olduğu kabul edilmektedir. Bkz. Hofmann, s. 8; Güngör, s. 20; Shearer/Opeskin, s. 99.

⁶⁸ Bu durumda soy bağının hangi hukuka göre kurulacağından belirsizliğinden dolayı çocuğun vatandaşlığı da belirsizdir. Bu yüzden kanaatimizce, uyumsuzluğun bu aşamasında çocuk yabancı statüsünde olarak değerlendirilir. Ancak uygulanacak hukuka göre çocuk ile Türk ebeveyn arasında soy bağı kurulursa, çocuk doğum anından itibaren Türk vatandaşlığını kazanır.

⁶⁹ RG. 12.12.2007-26728.

⁷⁰ MÖHUK m. 16; “Soybağının kuruluşu, çocuğun doğum anındaki millî hukukuna, kurulamaması hâlinde çocuğun mutad meskeni hukukuna tâbidir. Soybağı bu hukuklara göre kurulamıyorsa, ananın veya babanın, çocuğun doğumu anındaki millî hukuklarına, bunlara göre kurulamaması hâlinde ana ve babanın, çocuğun doğumu anındaki müşterek mutad mesken hukukuna, buna göre de kurulamıyorsa çocuğun doğum yeri hukukuna tâbi olarak kurulur.” Türkiye ayrıca çocuğun ana ve/veya babasıyla soy bağının kurulabilmesine ilişkin pek çok milletlerarası sözleşmeye taraftır. Sözleşmeler için Bkz. Şanlı, Cemal/Esen, Emre/Ataman-Figanmeşe, İnci: Milletlerarası Özel Hukuk, 7. Bası, İstanbul 2019, s. 152-155.

⁷¹ *Master semper certa est.*

⁷² Nomer, s. 74; Erdem, s. 114; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 145.

⁷³ Güngör, s. 71.

Ana veya babadan biri, sadece doğum yeri esasını kabul eden bir devletin vatandaşıyken, diğer ana veya baba, soy bağı esasını kabul eden bir devletin vatandaşı olduğu halde onunla evlilik dışında [veya evlilik içinde]⁷⁴ Türkiye’de doğan çocuk arasında soy bağı hukuken kurulamamıştır.

Ana veya babadan biri vatansızken, diğeri soy bağı esasını kabul eden bir devletin vatandaşı olmasına karşın, soy bağı esasını kabul eden devletin vatandaşı olan ana veya baba ile evlilik dışı [veya evlilik içinde]⁷⁵ çocuk arasında soy bağı hukuken kurulmamıştır.

Ananın ve babanın soy bağı esasını kabul eden devlet ya da devletlerin vatandaşları olmalarına karşın, ana ve baba ile evlilik dışı [veya evlilik içinde]⁷⁶ çocuk arasında soy bağı hukuken kurulmamıştır.”

Burada, Türkiye’de doğan ancak Türkiye Cumhuriyeti devleti tarafından tanınmayan bir devletin vatandaşlığını anne ve/veya babasına göre soy bağı esasına göre kazanmış olan çocuğun durumuna değinmekte yarar vardır⁷⁷. Acaba Türkiye Cumhuriyeti devleti tarafından tanınmayan devletin vatandaşı olan çocuk, doğum yeri esasına göre Türk vatandaşlığını kazanabilecek midir? Yoksa çocuğun bir vatandaşlığının olduğu kabul edilip, doğum yeri esasına göre vatandaşlık verilmeyecek midir?

İlk akla gelebilecek olan yoruma göre, bir devletin diğer bir devleti tanımaması, onun egemenlik hakkını reddetmesi sonucunu doğurur⁷⁸. Nitekim vatandaşlık da devletlerin egemenlik haklarından kaynaklanan bir statüdür⁷⁹.

⁷⁴ Evlilik birliği içinde doğan çocuğun babayla soy bağını doğrudan kuran babalık karinesinin kabul edilip edilmediği, soy bağına uygulanacak hukuka göre belirleneceğinden, evlilik birliği içinde doğmuş olsa da babayla soy bağına kurulamama ihtimali teorik olarak mevcuttur. Aynı şekilde uygulanacak hukuka göre kişinin annesiyle soy bağına kurulmasında, doğum olayı yerine annenin bu yönde bir tanıma beyanı aranabilir.

⁷⁵ Bkz. dpn. 74.

⁷⁶ Bkz. dpn. 74.

⁷⁷ Örnekte çocuğun başka bir devletin vatandaşı olmadığını kabul ediyoruz. Ayrıca olağan dışı olarak hükümetin değişmesi halinde gündeme gelen hükümetin tanınmaması açısından bu yönde bir sorun yoktur. Zira hükümetin tanınması ancak devletin tanındığı hallerde gündeme gelmektedir. Bkz. **Pazarıcı**, s. 374.

⁷⁸ **Grossman**, Andrew: “Nationality and the Unrecognised State”, International and Comparative Law Quartely, C. 50, S. 4, 2001, s. 853. Nitekim Amerika Birleşik Devletleri 31 Temmuz 1988 yılına kadar Filistinlileri vatansız olarak kabul ediyordu. Bkz. **Grossman**, s. 859-860. Filistinin devlet statüsüne ilişkin yapılan bir çalışma için bkz. **Mutlu**, Orçun: “Filistin Devleti’nin Devletlik Statüsüne Dair Bir Değerlendirme”, Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, C. 8, S. EUREFE’19 (Özel Sayı), 2019, s. 403-413. Yine Avustralya Sığınma Makemesi KKTC vatandaşı kişinin vatandaşlığını esas almamış ve kişinin Kıbrıs vatandaşı olduğunu kabul etmiştir. Bkz. **Özkan**, Vatandaşlık, s. 72.

⁷⁹ Vatandaşlık Kanunları İhtilafına İlişkin Bazı Sorunlar Hakkında Lahey Sözleşmesi’nin birinci maddesine göre, “Her devlet, kendi vatandaşlarının kim olduğunu kendi kanun-

Dolayısıyla bir devletin diğer bir devlet tarafından tanınmaması, o devletin vatandaşlığına etki tanımaması sonucunu doğuracaktır⁸⁰. Daha net bir ifadeyle bir devletin yokluğu vatandaşlığın yokluğu anlamına gelir⁸¹. Buradan hareketle, Türkiye’de doğmuş olsa da yalnızca Türkiye Cumhuriyeti’nin tanımadığı bir devletin vatandaşlığına soy bağı esasına göre kazanan çocuğun, doğum yeri esasına göre Türk vatandaşlığını kazanabileceği ileri sürülebilir.

Bu soruya verilecek cevap, bir devletin tanınmamasının milletlerarası hukuk açısından sonuçlarıyla yakından ilgilidir. Milletlerarası hukukta devlet olmanın unsurlarını kesin olarak belirten bir tanım bulunmamaktadır. Devlet tanımının yapıldığı tek resmi belge ise, 1933 tarihli “*Montevideo Sözleşmesi*”dir⁸². Bu Sözleşmenin birinci maddesinde devletin unsurları sayılmıştır. Bunlar; sürekli nüfus, belirlenmiş bir toprak parçası, hükümet ve diğer devletlerle ilişkiye girebilme kapasitesidir. Bu dört ilke dışında devlet olabilmek için başka şartlar doktrin tarafından eklenmektedir. Bunlardan biri de tanımadır. Tanımının hukuki niteliği milletlerarası doktrini tarafından tartışılacak bir durumdur. Doktrinde bunun kurucu nitelikte olduğu belirtildiği gibi açıklayıcı niteliğinin olduğu da vurgulanmaktadır⁸³. Bununla birlikte hakim görüşün tanımının açıklayıcı nitelikte olduğu yönündedir⁸⁴. Nitekim yukarıda devletin unsurlarını belirten tek resmi belge olarak zikrettiğimiz 1933 tarihli Montevideo Sözleşmesi’nin 3. maddesinde tanımının devlet olmanın bir unsuru olmadığı belirtilmektedir⁸⁵.

larına göre belirler.” Bkz. <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%20179/v179.pdf> (son erişim tarihi: 17.11.2022). Ayrıca bkz. **Aybay/Özbek/Ersen-Perçin**, s. 19; **Güngör**, s. 15.

⁸⁰ **Özkan**, Vatandaşlık, s. 63. Dolayısıyla benzer durum o devletin yargı egemenliğinden kaynaklanan mahkeme kararlarının da tanınmaması sonucunu doğuracaktır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Özkan**, Işıl: Tanınmamış Devletlerin Yasa, Hukuki İşlem ve Kararlarının Tanınması, İstanbul 2017.

⁸¹ **Khalil**, Asem: “Palestinian Nationality and Citizenship: Current Challenges and Future Perspectives”, CARIM Research Report 2007/7, European University Institute, Florence, 2007, s. 39.

⁸² **Çamyamaç**, Anıl: Denize Kıyısı Olmayan ve Coğrafi Bakımdan Elverişsiz Konumda Bulunan Devletlerin Hukuki Durumu, Ankara 2012, s. 7-8, dñn. 18. Sözleşme için bkz. <https://www.ilsa.org/Jessup/Jessup15/Montevideo%20Convention.pdf> (son erişim tarihi: 12.12.2022)

⁸³ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Azarkan**, Ezeli: Uluslararası Hukukta Devletlerin Tanınması (Slovenya, Hırvatistan ve Bosna Hersek), Ankara 2008, s. 17-21.

⁸⁴ **Pazarıcı**, s. 367; **Azarkan**, s. 19; **Kaya**, Gülsüm: Uluslararası Hukukta Kişilik, İstanbul 2020, s. 143.

⁸⁵ **Azarkan**, s. 38.

Kurucu teoriyi kabul eden güncel doktrin bile tanınmanın daha çok devletin kurulduğu ilk aşamalardaki işlevinden, hareket etmektedir. Bu sayede henüz kuruluş aşamasındaki bir devletin temel hukuk kurallarına bağlı kalması hedeflenir⁸⁶. Dolayısıyla devletlerin politik nedenlerle bir devleti tanımaması, devletin milletlerarası hukuktaki kişiliğinde hukuken bir sonuç doğurmamalıdır⁸⁷. Bu yüzden temel olarak aranan dört ilkenin var olması ve özellikle pek çok devlet tarafından da tanınan bir devleti, siyasi nedenlere tanımamak o devletin devlet olmasına olumsuz yönde etki etmeyecektir.

Kanaatimizce Türkiye’de doğmuş ancak anne ve/veya babasından yalnızca Türkiye Cumhuriyeti’nin tanımadığı bir devletin vatandaşlığını kazanan kişi, Türk vatandaşlığını doğum yeri esasına göre doğrudan kazanmaması gerekir. Burada dikkate alınması gereken ayrım, devletin tanınmış olup olmaması değil, devlet olmanın olmazsa olmazı niteliğinde sayılan yukarıdaki dört şartın sağlanıp sağlanmadığıdır. İlgili devletin diğer devletler tarafından tanınması ise, onun sadece devlet niteliğini pekiştirecektir⁸⁸.

Sonuç olarak kanaatimizce bir devletin tanınmaması, o devletin ve dolayısıyla vatandaşlığının yokluğundan ziyade, o devlet ile olan diplomatik ilişkiler ve vize rejimleriyle bağlantılı olan bir meseledir⁸⁹. Yukarıda açıkladığımız üzere ilgili birliği tanımama, bu birliğe bağlı kabul edilen kişilerin vatansız olup olmadığı konusunda doğrudan bir sonuca ulaştırmamalıdır. Vatandaşlık devletle kişi arasındaki hukuki bağı ifade ettiğinden, vatandaşlığın öncülü olan devletin niteliğinin belirlenmesinde Montevideo Sözleşmesi’ndeki temel kriterlerden hareket edilmelidir⁹⁰. Bu öncülü sağlayan bir birlik ile hukuki bağı olan kişi, vatansız kabul edilmemelidir.

⁸⁶ **Kaya**, s. 143. *Stimson* doktrini olarak da bilinen kuvvet kullanma yasağı, tanınmaya engel teşkil etmektedir. Burada kuvvet kullanmama yasağı ile kastedilen, yasağın üçüncü bir devlet tarafından veya self determinasyon hakkına sahip olmayan bir toplulukça çiğnenmesidir. Bkz. **Sur**, s. 142-143.

⁸⁷ **Finck**, François: “The State between Fact and Law: The Role of Recognition and the Conditions under which it is Granted in the Creation of New State”, *Polish Yearbook of International Law*, C. 36, S. 51, 2016, s. 59.

⁸⁸ **Azarkan**, s. 11. Doktrinde de tanınmanın açıklayıcı etkisini vurgulanmış ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin devlet olabilmek için aranan temel dört unsura sahip olduğundan bir devlet olduğunu, dolayısıyla tanınmamış olmasının onun devlet olmadığına işaret etmeyeceğine işaret edilmiştir. Bkz. **Erdal**, Selen: “Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Örneği”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 13, S. 1, 2005, s. 196.

⁸⁹ **Grossman**, s. 874.

⁹⁰ Sözleşme her ne kadar bölgesel nitelik taşısa da sözleşmede yapılan tanım, milletlerarası hukuk doktrinince kabul görmüştür. Bkz. **Çamyamaç**, Anıl: “Avrupa’daki Minyatür

Burada egemenlik ölçüsüne de işaret edilmelidir. Günümüzde egemenliğin 18. yüzyıldaki egemenlikten daha az saf olduğu bir gerçektir⁹¹. Bu yüzden egemenlik ya vardır ya da yoktur şeklindeki klasik egemenlik anlayışı⁹² yerini egemenliğin çeşitli derecelerinin olduğu görüşüne bırakmaktadır⁹³. Dolayısıyla egemenliğin dereceli olabileceği görüşünden hareketle, siyasi sebeple değil de bu sebeple tanınmayan veya sınırlı tanınan devletler⁹⁴, için de yukarıdaki yoruma benzer sonuca ulaşmaktayız⁹⁵. Eğer Türkiye’de doğan bir çocuk anne ve babasından bu nitelikteki bir devletin vatandaşlığını kazanıyorsa, çocuğun doğum yeri esasına göre Türk vatandaşlığını kazanmaması gerekir.

3. Doğum Anında Vatansız Olmak

Türk vatandaşlığının doğum yeri esasına göre kazanılabilmesi için aranan son şart ise, çocuğun doğum anında vatansız durumunda olmasıdır⁹⁶. Yukarıda çocuğun anne veya babasından herhangi bir devletin vatandaşlığını kazanamamış olması gerektiğini belirtmiştik. Bu yüzden burada bu durumları tekrar etmeyeceğiz. Bununla birlikte kişinin vatansızlık hali doğum anına bağlandığı için, sonradan kazanılan vatandaşlıklar doğum yerine göre kazanılan Türk vatandaşlığını etkilemeyecektir⁹⁷. Dolayısıyla örneğin, çocuğun vatansız olan anne ve babasından birinin daha sonrasında bir devlet vatandaşlığını kazanması halinde, çocuğun anne veya babasına bağlı olarak kazandığı yabancı devlet vatandaşlığı, doğum yeri esasına göre kazanılan

Devletlerin İkili Diplomatik İlişkilerine Dair Uluslararası Hukuk Açısından Pragmatik Bir Değerlendirme”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 2, 2019, s. 65-66, dñn. 15; 67 (Minyatür Devletler).

⁹¹ **Khalil**, s. 39.

⁹² **Şöhret**, Mesut: Uluslararası Hukukta Devletlerin Tanınması (Tanınmamış Bölgeler), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli 2014, s. 283.

⁹³ **Krasniqi**, Gëzim: “Contested States as Liminal Spaces of Citizenship: Comparing Kosovo and the Turkish Republic of Northern Cyprus”, *Ethnopolitics*, C. 18, S. 3, 2019, s. 300.

⁹⁴ Bu kavram yerine kullanılan diğer tanımlar için bkz. **Özçelik**, Ali Onur/**Pataraya**, Anzhela: “Tanınma Sorunu Yaşayan Devletler Açısından Egemenlik ve Tanınma Konusunun Kavramsal Analizi”, *Alternatif Politika*, C. 11, S. 1, 2019, s. 16.

⁹⁵ Milletlerarası hukukta tanınmasına karşın devlet niteliği tartışılan bir birliği de bu kapsama alabiliriz. Örneğin Monako’nun uzunca bir süredir milletlerarası hukukta tanınmasına karşın Fransa lehine tanınan haklar nedeniyle egemenliği tartışılmıştır. Bkz. **Çamyamaç**, s. 9, dñn. 25. Konu hakkında ayrıntılı bilgi ve diğer örnekler için bkz. **Çamyamaç**, *Minyatür Devletler*, s. 74 vd.

⁹⁶ **Nomer**, s. 75; **Doğan**, s. 54.

⁹⁷ **Doğan**, s. 54.

Türk vatandaşlığına etki etmeyecektir. Yine örneğin doğum yeri esasına göre vatandaşlık kazanmış çocuğun daha sonrasında bir yabancı tarafından evlat edinilmesi sonucunda, evlat edinenin vatandaşlığını kazanmış olması Türk vatandaşlığına etki etmeyecektir. Bu hallerde çocuk çifte vatandaş olacaktır⁹⁸.

Doğum yeri esasına göre kazanılan Türk vatandaşlığı asli vatandaşlık olduğu için, aranan şartların ispatı ile kişi doğum anından itibaren Türk vatandaşı olacaktır⁹⁹. Bu yüzden bunun ispatı kişinin ergin olmasından önceki bir zamanda gerçekleşebileceği gibi kişinin ergin olmasından sonra da gerçekleşebilir. Vatandaşlığın kazanımı açısından bu durum bir fark yaratmasa da vatandaşlığın seçme hakkı ile kaybı açısından fark yaratmaktadır. Örneğin, Türkiye’de doğan ancak doğum anında herhangi bir vatandaşlık kazanamayan kişi, 5 yaşındayken evlat edinme yoluyla yabancı bir devletin vatandaşlığını kazanmış olsun, kişi 25 yaşına geldiğinde doğum yeri esasına göre Türk vatandaşlığını kazandığını ispat ettiğinde, Türk vatandaşlığını asli olarak kazandığı için, doğum anından itibaren Türk vatandaşı sayılacaktır. İşte bu örnekte kişinin seçme hakkına göre Türk vatandaşlığını kaybetmesi mümkün olmayacaktır. Zira bu durumda erginlik Türk hukukuna göre belirleneceği için¹⁰⁰ kişinin ergin olmasından sonra seçme hakkıyla Türk vatandaşlığını kaybetmesi için aranan 3 yıllık süre geçmiş olacaktır. Bu durumda kişi çıkma izni alarak Türk vatandaşlığını kaybedebilir¹⁰¹. Ayrıca doğum yeri esasıyla Türk vatandaşlığını kazanan kişi, doğum anından itibaren Türk

⁹⁸ “Herkesin tek vatandaşlığı olmalıdır.” ile “Kişi vatandaşlığını değiştirmede serbest olmalıdır.” prensiplerinin hukukumuzda yansımaları olan seçme hakkı ile vatandaşlığın kaybı, TVK’nın 34. maddesinde düzenlenmiştir. Nitekim doğum yeri esasına göre Türk vatandaşlığını kazanan kişinin daha sonrasında bir başka ülkenin vatandaşlığını kazanması halinde, seçme hakkı ile Türk vatandaşlığından çıkması mümkündür (TVK m. 34/1-ç). Bu durumda ergin olduktan 3 yıl içerisinde yetkili makama yazılı dilekçeyle başvurulması gerekir. Kişinin erginlik durumu MÖHUK m. 9 gereği milli hukukuna göre belirlenecektir. Ancak bu durumda kişinin iki vatandaşlığının olmasından ötürü, erginlik durumunun hangi hukuka göre belirleneceği hususu önem taşır. Bunun çözümü ise, MÖHUK’un 4. maddesinde getirilmiştir. Yetkili hukukun vatandaşlık esasına göre belirlendiği durumlarda, kişinin birden fazla vatandaşlığının olması halinde, bu vatandaşlıklarından biri Türk vatandaşlığı ise, Türk vatandaşlığı esas alınacaktır (MÖHUK m. 4/1-b).

⁹⁹ Bkz. dpn. 8. Nitekim Türk vatandaşlığının kazanıldığının belirli şartlarda ispatını engelleyen TVK Ek Madde 1/1’de doğum yeri esası kapsam dışı bırakılmıştır. Bkz. dpn. 14.

¹⁰⁰ Bkz. dpn. 98.

¹⁰¹ Kişinin ergin olduktan sonra soy bağının kurulması yoluyla kazandığı asli vatandaşlıkta benzer yorumda bulunan Doğan, bu kişilere özgü özel bir sürenin öngörülebileceğini belirtmektedir. Bkz. Doğan, s. 50.

vatandaşı olduğu için, talep etmesi halinde mavi kartlı yabancı statüsüne geçebilir (TVK m. 28/1 ve 6).

Kişinin doğum yeri esasına göre kazandığı Türk vatandaşlığı, doğum anındaki vatansızlık şartına bağlandığı için, acaba doğumdan sonra kişinin anne veya babasıyla soy bağının kurulması sonucunda, yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanması halinde ne olacaktır? Bu halde doğum yeri esasına göre kazanılan Türk vatandaşlığı korunacak mıdır? Yoksa kişi Türk vatandaşlığını kaybedecek midir?

Güngör'e göre¹⁰², doğum yeri esasına göre Türk vatandaşlığını kazanan çocuk, daha sonra yabancı anne veya babası ile soy bağının kurulması ile bir başka devletin vatandaşlığını kazanmışsa, bunun Türk vatandaşlığına bir etkisi olmayacaktır. Yazar bu görüşünü, yukarıda açıkladığımız¹⁰³ vatandaşlığın seçme hakkı ile kaybına bağlamaktadır. Yazar, TVK m. 34/1-ç'deki "*sonradan yabancı anne veya babasının vatandaşlığını kazananlar*" ifadesinin, soy bağı esasına göre yabancı devlet vatandaşlığının kazanıldığı halleri de kapsadığını ileri sürmekte ve bu yüzden, doğum yeri esasıyla kazanılan Türk vatandaşlığının korunacağına kanaatindedir.

Kanaatimizce doğum yeri esasıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında kanunda aranan ölçüt bu yoruma imkan vermemektedir. Zira TVK'daki düzenleme, doğum yeri esasına göre Türk vatandaşlığının kazanılmasında "*doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamamış*" olmayı aramaktadır. Bu yüzden kişi, doğumla yabancı bir devletin vatandaşlığını kazanmış ancak bunun tespiti sonradan sağlanmışsa, artık Türk vatandaşlığının kazanılması için kanunda aranan şart sağlanamamaktadır. Zira kişi artık doğum anında vatansız değildir. Nitekim soy bağı esasına göre kazanılan vatandaşlık yazarın da belirttiği üzere milletlerarası hukukta doğum anından itibaren hüküm ve sonuçlarını doğuran asli bir vatandaşlık türüdür^{104 105}. Bu yüzden TVK m. 34/1-ç'deki seçme hakkının bu hali kapsamadığının kanısındayız. Bu halde kişinin esasında Türk vatandaşlığı doğum anından itibaren yoktur. Bu yüzden daha öncesinde kişinin Türk vatandaşı olduğuna yönelik verilen tespit kararı da hukuka aykırı hale gelir. Zira artık işlemin

¹⁰² Güngör, s. 75, dpn. 273.

¹⁰³ Bkz. dpn. 98.

¹⁰⁴ Güngör, s. 75, dpn. 273.

¹⁰⁵ Bununla birlikte, soy bağının kurulması yabancı ülkenin vatandaşlık hukuku açısından doğum anından itibaren hüküm doğurmuyorsa, bu durumda doğum yeri esasına göre kazanılan Türk vatandaşlığı korunacaktır. Zira bu durumda kişi doğum anında vatansız konumda olacaktır. Ayrıca bkz. dpn. 4.

sebeup unsurunda sakatlık bulunmaktadır¹⁰⁶. Dolayısıyla bu işlem idarece her zaman geri alınabilir¹⁰⁷. Geri alma işlemi, doğrudan işlemin geri alındığının açıkça bildirildiği bir kararla gerçekleştirilebileceği gibi, kişinin Türk vatandaşı olmadığına yönelik verilen bir başka kararla (zımnen) da gerçekleştirilebilir¹⁰⁸.

Bu durumu soy bağı ile Türk vatandaşlığını kazanan kişinin, daha sonrasında mahkeme kararıyla soy bağının iptal edilmesiyle, kişinin Türk vatandaşlığını doğum anından itibaren kaybetmesine benzetebiliriz¹⁰⁹. Nasıl ki bu örnekte kurucu unsur olan soy bağının aslında var olmaması vatandaşlığı doğum anından itibaren sona erdirecekse, doğum yeri esastaki kurucu

¹⁰⁶ Burada işlemin yokluk yaptırımına tabi tutulabilme ihtimaline de değinmekte yarar vardır. Bir işlemin geçerlilik koşulu yerine varlık koşulunda bir eksikliğin bulunması halinde, idari işlem yokluk yaptırımına tabi tutulabilir. Buna karşın yokluk yaptırımı ancak yetki ve konu unsurlarında ağır ve bariz sakatlıkların varlığı halinde mümkündür. Buna karşın bizim örneğimizde sakatlık işlemin sebeup unsurunda bulunduğundan, işlemin yok hükmünde sayılması kanaatimizce mümkün değildir. İdare Hukukunda yokluk için bkz. **Erkut**, Celal: “İdare Hukukunda Yokluk Teorisi”, İdare Hukuku ve İlimler Dergisi, C. 9, S. 1-3, 1988, s. 69-91.

¹⁰⁷ Burada geri alınan idari işlemin niteliği tespit kararı olmasından ötürü, bu karar idarece her zaman geri alınabilir. Zira tespit kararları hak yaratıcı bir niteliğe sahip değildir. Bu yüzden, idari işlemlerin 60 günlük dava açma süresi içinde geri alınabileceği görüşü, burada uygulama alanı bulmayacaktır. İdari işlemlerin geri alınabilmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Tan**, Turgut: İdari İşlemin Geri Alınması, Ankara 1970; **Gözler**, Kemal: İdare Hukuku, 3. Baskı, C.1, Bursa 2019, s. 1224 vd. *İdarelerin yasaya açıkça aykırı olan işlemlerini her zaman geri alabilecekleri, idare hukukunun yerleşik ilkelelerindenir.* Bkz. Danıştay, 5. D., 25.12.1990 gün ve E. 1987/3150, K. 1990/3185 (www.lexpera.com.tr, son erişim tarihi: 02.03.2023) “... tespit edici işlemler gibi işlemlerin idarece her zaman geri alınabileceği, hak doğurucu nitelikteki hukuka aykırı işlemlerin ise dava açma süresi içerisinde veyahut söz konusu işleme dava açılmış ise karar verilene kadar geri alınabileceği kabul edilmektedir.” Bkz. Danıştay 13. D., 21.06.2022 gün ve E. 2021/1250, K. 2022/2738 (karararama.danistay.gov.tr, son erişim tarihi: 02.03.2023); Danıştay 13. D., 21.06.2022 gün ve E. 2021/1251, K. 2022/2739 (karararama.danistay.gov.tr, son erişim tarihi: 02.03.2023)

¹⁰⁸ İdare, daha öncesinde yapmış olduğu bir işlemle çelişen yeni bir işlem tesis ederse, ilk işlem zımnen geri alınmış sayılır. Bkz. **Gözler**, s. 1230.

¹⁰⁹ **Doğan**, s. 50; **Güngör**, s. 68. Nitekim bu örnek Almanya’da vuku bulmuştur. Alman hukukuna göre Alman vatandaşı anne ve babadan doğan çocuk, soy bağı esasına göre vatandaşlık kazanabilmektedir. Alman vatandaşı bir kişinin, çocuk ile soy bağının kesilmesi için açtığı dava sonucunda çocuk ile soy bağı kesilmiştir. Bu durumda çocuk, babasından soy bağı esasına göre Alman vatandaşlığını kazanamamış olduğundan, çocuğun vatandaşlığı geri alınmıştır. İşlemin Alman Anayasasına aykırılık iddiası ile yapılan başvuruda, Alman Anayasa Mahkemesi Anayasaya aykırılık görmemiştir. Karar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Egemen-Demir**, Işıl: “İdare Hukuku İlkeleri Çerçevesinde Türk Vatandaşlığına Alınma Kararının İptali ve Geri Alınması Kavramları”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 139, 2018, s. 156-158.

unsur olan “doğum anında vatansız olmak” unsurunun da yokluğu, kişinin doğum anından itibaren Türk vatandaşlığını kaybetmesine sebebiyet verecektir¹¹⁰. Belirtildiği üzere idare, açıkça yahut zımnen vermiş olduğu kararı geri alacaktır¹¹¹. Ancak hukuk güvenliği ilkesi gereği, bu kişinin daha öncesinde üçüncü kişiler ile yapmış olduğu işlemler korunmalıdır¹¹².

Bu görüşümüzün yarattığı sakınca, vatandaşlık hukukunda kabul edilen istikrar prensibine aykırılık teşkil etmesidir¹¹³. Ancak bunun hukuki çözümü, Türk vatandaşlık hukukunun Anayasal bir ilkesi olan kanunilik ilkesine aykırı şekilde bir yorum yapmak da değildir. Zira hükmün lafzı aksine bir yoruma imkan vermemektedir. Kanaatimizce bu problemin çözümü, yine bu ilkeye uygun olarak kanun koyucunun hükümde yapacağı bir değişiklikle

¹¹⁰ “Kişinin 7. ve 8. maddelerde düzenlenen şartlara sahip olmaması durumunda, bu maddelerin kendisine tanıdığı ‘aslen’ Türk vatandaşlığına sahip olması da mümkün değildir.” Bkz. **Erdem**, s. 115-116.

¹¹¹ Örneğin idare bu durumda, kişinin Türk vatandaşı olmadığına yönelik bir tespit kararı alabilir. Bkz. **Doğan**, s. 50; **Güngör**, s. 68. Böyle bir kararın verilmesiyle verilen ilk karar zımnen geri alınmış olacaktır.

¹¹² Benzer yorum vatandaşlığın iptali halinde kararın geriye yürütülmesinin gerektiği ancak üçüncü kişilerin haklarının korunması gerektiği yönünde belirtilmektedir. Bkz. **Nomer**, s. 149, dpn. 129; **Doğan**, s. 145.

¹¹³ Burada idarenin vatandaşlığın tespiti niteliğindeki kararı geri almak yerine, kararı kaldırarak (ilga ederek) bu hukuka aykırılığı sona erdirebileceği ileri sürülebilir. Bu sayede verilen karar, aynı vatandaşlığın iptalinde olduğu gibi karar anından itibaren hüküm ve sonuç doğuracaktır. Kararın kaldırılmasına kadar ki olan dönemde kişinin Türk vatandaşlığı olduğu kabul edileceğinden, hukuki istikrar ve güvenlik prensibi de sağlanacaktır. Buna karşın vatandaşlığa ilişkin idarece verilen kararların sonlandırılmasında TVK’da açık hükümlerin bulunması, hukuka aykırı olan işlemin sonlandırılmasında bu hükümlerden hareket edilmesini gerektirmektedir. Bu bakımdan hukuka aykırı olan kararın kaldırılarak/ilga edilerek sonlandırılması TVK m. 31’de vatandaşlığın iptali şeklinde ifade edilmiştir (**Güngör**, s. 207; **Özbek**, Nimet: Türk Vatandaşlık Hukukunda İlgilinin İstemi Gerekmeksizin Türk Vatandaşlığıyla İlişkinin Kesilmesi, 2. Baskı, Ankara 2019, s. 159). Bu hükme göre vatandaşlığa alınma kararı, kişinin yalan beyanı yahut önemli hususları gizlemesi sonucunda verilmiş ise, bu karar geleceğe etkili şekilde iptal edilecektir. TVK m. 40’da ise idare hukukundaki terminolojiye paralel olarak vatandaşlığa alınma kararının “geri alınması” düzenlenmiştir. Bu hükme göre hukuka aykırı şekilde verilmiş olan vatandaşlığın kazanılması veya kaybına ilişkin kararlar geri alınacaktır. Hükümde hukuka aykırılığın sebebi sınırlandırılmamış ve yine idareye herhangi bir takdir hakkı verilmemiştir. Maddede vatandaşlığın kazanılması ve kaybına “ilişkin” karardan bahsedildiği için, hükmün kapsamına sadece inşai değil aynı zamanda tespit edici nitelikteki kararlar da girmektedir (Bkz. **Güngör**, s. 224.). Bu yüzden söz konusu kararın kaldırılarak geleceğe etkili olacak şekilde sona erdirilmesi kanaatimizce mümkün değildir. Geri alma kararının hem geçmişe etkili olması hem de herhangi bir sürenin öngörülmemesinin vatandaşlık hukukunda yaratmış olduğu bu sakınca, doktrinde haklı olarak eleştirilmektedir. Bkz. **Güngör**, s. 226-228; **Özbek**, s. 167-168.

mümkündür. Bu kapsamda hükmün, vatandaşlık hukukunda kabul edilen istikrar prensibine uygun hale getirilmesi, bunu sağlamak için de makul bir sürenin geçmesinin ardından, kişinin doğum anında vatansız olmadığı tespit edilmişse, artık bunun dikkate alınmaması olacaktır. Bu sayede kişinin doğum yeri esasıyla kazandığı Türk vatandaşlığı, öngörülen makul bir sürenin geçmesiyle korunabilecektir.

Burada son derece istisnai bir durum olsa da çocuğun Türkiye'nin egemenlik sahasında doğmuş olmasına rağmen, doğum yeri esasına göre yabancı bir devletin vatandaşlığını kazanabilmesi haline de değinmekte yarar vardır. Her ne kadar Türkiye'nin egemenlik sahasında gerçekleşen doğum Türk hukukuna göre, doğumun Türkiye'de gerçekleşmesini sağlayacaksa da bu durum aynı zamanda yabancı devletin kabul ettiği doğum yeri esasına denk düşebilir. Örneğin, Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne¹¹⁴ taraf olan bir devlet, sözleşmenin *erga omnes* niteliği gereği sözleşmeyi herhangi bir ayırım yapmaksızın herkese uygulayacaktır. Sözleşmenin 3. maddesine göre, "... olası durumlarda¹¹⁵, bir gemi ya da uçakta meydana gelen doğumlar, geminin taşıdığı bayrağın sahibi olan ya da uçağın kayıtlı olduğu devletin toprakları içinde yapılmış olarak kabul edilirler.". Bu hüküm ise, doğum yeri esasına göre Türk vatandaşlığının verilmesi esasıyla çelişebilmektedir. Şöyle ki, sözleşmeye taraf olan bir devletin kendi tabiiyetindeki gemide gerçekleşen doğuma istinaden vatandaşlık verebilmesi mümkündür. Aynı şekilde Türk egemenlik sahası içinde bulunan yabancı bir gemide doğan çocuk, Türkiye'nin topraklarında doğmuş sayılacağından, Türk vatandaşlığını da doğum yeri esasına göre kazanabilmesi mümkündür. Zira TVK'da doğum yeri esasıyla vatandaşlığın verilebilmesi için kişinin sadece anne ve/veya babadan vatandaşlık kazanamaması gerekmektedir.

Sözleşme konusu hükmün pozitif vatandaşlık hukukunda karşılığı da yok değildir. Örneğin *ius soli* esasıyla doğrudan vatandaşlık veren devletlerden olan Kanada, kendi gemilerinde gerçekleşen doğumları da ayrıca düzenlenmiştir. Buna göre Kanada tabiiyetindeki bir gemide gerçekleşen doğumlarda, geminin ülke dışında bulunması *ius soli* esasıyla vatandaşlığın verilmesine engel teşkil etmez¹¹⁶. Benzer şekilde Avustralya da kendi tabii-

¹¹⁴ 2023 Ocak ayı itibarıyla sözleşmeye 75 devlet taraftır. Bkz. dpn. 40.

¹¹⁵ Bu ifadenin çocuğun aksi halde vatansız kalacağı şeklinde yorumlanması gerektiği belirtilmektedir. Bkz. **Güngör**, Vatansızlık, s. 488.

¹¹⁶ Kanada Vatandaşlık Kanunu m. 3/1-b'nin yorumunu belirten m. 2(a)'da bu durum açıkça belirtilmiştir. Kanun için bkz. <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-29/page->

yetinde gerçekleşen gemilerdeki doğumların kendi ülkesinde gerçekleştiğini kabul ettiğinden, çocuk eğer şartları sağlarsa *ius soli* esasıyla Avustralya vatandaşlığını kazanacaktır¹¹⁷.

Örneğin, Türk karasularında bulunan Sözleşmeye taraf olan devletin tabiiyetindeki bir geminin, karantina önlemleri sebebiyle kıyıya tedbiren yanaştırılmadığını ve bu gemide de bir çocuğun doğduğunu farz edelim. Eğer çocuk kendi anne ve/veya babasından soy bağı esasıyla vatandaşlık kazanabilirse, çocuğun Türkiye'nin deniz ülkesinde doğması çocuğa doğum yeri esasıyla Türk vatandaşlığının kazandırılmasına neden olmayacaktır. Ancak çocuğun kendi anne ve/veya babasından herhangi bir devletin vatandaşlığını kazanamadığını varsaydığımızda, çocuk doğum yeri esası uyarınca hem ilgili devletin vatandaşlığını hem de Türk vatandaşlığını kazanabilir. Mevcut durumda çifte vatandaşlığın önlenmesi ancak sözleşmeye taraf olan devletin, "*olası durumlarda*" ifadesini çocuğun vatansız durumda kalması şeklinde yorumlamasına bağlıdır¹¹⁸. Bu durumda sözleşmeye taraf olan devlet, Türk vatandaşlığının kazanılacağı gerekçesiyle bu esasa göre vatandaşlık veremeyebilir.

Özetle verilen örnekte çocuk, doğum yeri esasına göre çifte vatandaşlık kazanmaktadır. Zira belirttiğimiz üzere, doğum yeri esasıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasını düzenleyen TVK m. 8/1'de vatansızlık durumunun çocuğun anne ve/veya babasından kaynaklanması gerektiği vurgulanmaktadır. Buradan hareketle *Güngör*, TVK m. 8/1'in şu şekilde değiştirilmesini öner-

1.html#h-81609 (son erişim tarihi: 04.01.2023) Ayrıca bkz. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/publications-manuals/operational-bulletins-manuals/canadian-citizenship/acquisition-loss/acquisition.html> (son erişim tarihi: 04.01.2023) 1948 tarihli İngiliz Vatandaşlık Kanunu m. 32/5'te de benzer yönde bir hüküm bulunmaktaydı. Bkz. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/11-12/56/enacted> (son erişim tarihi 04.01.2022) Buna karşın *ius soli*'yi esas prensip olarak benimseyen bir diğer devlet olan Amerika Birleşik Devletleri, sadece kendi kara sularındaki gemilerde gerçekleşen doğumlara vatandaşlık vermektedir. 12 millik sınırın aşılması halinde, doğum Amerikan tabiiyetindeki bir gemide gerçekleşse dahi çocuk bu esasa vatandaşlık kazanamayacaktır. Bkz. https://fam.state.gov/FAM/08FAM/08FAM030101.html#M301_1_3 (son erişim tarihi: 04.01.2023)

¹¹⁷ 2007 tarihli Avustralya Vatandaşlık Kanunu'na göre çocuğun doğum yeri esasıyla Avustralya vatandaşlığını kazanılması için kişinin ebeveynlerinden birinin Avustralya'da kalıcı ikameti bulunmalıdır (m. 12/1). Avustralya'da doğup ancak bu şartı sağlamayan vatansız çocuklar Bakanlık kararı ile vatandaşlığa alınabilir. Dolayısıyla bu durumda çocuk *ius soli* esasıyla değil yetkili makam kararıyla vatandaşlık kazanmaktadır (m. 21/8-a). Bkz. <https://www.legislation.gov.au/Details/C2020C00309> (son erişim tarihi: 06.01.2023)

¹¹⁸ Bkz. dpn. 115.

mektedir¹¹⁹: “Türkiye’de doğan ve doğumla herhangi bir devletin vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumdan itibaren Türk vatandaşıdır.”. Gerçekten de maddenin şu anki haliyle vatansızlık halinin çocuğun anne ve/veya babasından kaynaklanması gerektiği için, yukarıdaki verdiğimiz örnekte de görüleceği üzere hükmün çifte vatandaşlığa sebebiyet verebildiği sonucu çıkmaktadır. Zira kanun vatansızlık halini soy bağı esasıyla sınırlandırmaktadır.

Kanaatimizce de bu eksikliği dikkate alarak maddede bir değişikliğe gidilmesi yerinde olacaktır. Zira vatandaşlığın ancak kanuna dayanılarak kazanılması ve kaybedilmesinin Türk vatandaşlık hukukunun Anayasada belirtilen temel ilkesi (kanunilik) olması sebebiyle, burada amaçsal bir yorum yaparak maddenin kapsamının genişletilmesi mümkün değildir. Bu yüzden madde bu haliyle, vatansızlığı önleme gayesini sağlamak amacıyla kişiye en azından Türk vatandaşlığının kazandırılmasından öteye giderek çifte vatandaşlığa hizmet edebilmektedir.

Ancak önerilen maddedeki değişiklik de başka sorunları beraberinde getirebilir. Açıklamalarımızın daha net anlaşılabilmesi adına, örneği pozitif vatandaşlık hukuku düzenlemelerinden vereceğiz. Avusturya Vatandaşlık Kanunu m. 14/2 uyarınca, Avusturya tabiiyetindeki bir gemide doğan kişi, Avusturya’da doğmuş sayılır. Buna karşın çocuğun *ius soli* esasıyla vatandaşlık kazanabilmesi için çocuğun doğum anında vatansız durumda olması gerekir (m. 14/1). Dolayısıyla bu düzenleme *ius soli* esasıyla vatandaşlığın kazanabilmesini vatansızlık hali ile sınırlandırdığı için, Avusturya tabiiyetindeki bir gemide, Türk karasularındayken doğan vatansız çocuk, doğum yeri esasıyla Türk vatandaşlığını kazanabileceği için (TVK m. 8/1), çocuğa Avusturya vatandaşlığı bu esasla kazandırılmayacak ve bu sayede çifte vatandaşlık hali ortaya çıkmayacaktır. Ancak söz konusu örnekte gemi Avusturya tabiiyetinde değil de Kanada tabiiyetinde olsaydı, çocuk yukarıda açıkladığımız üzere hem Türk hem de Kanada vatandaşlığını *ius soli* esasıyla kazanarak çifte vatandaş olacaktı.

Bizim de kabul ettiğimiz *Güngör*’ün çözümü benimsenirse, yani maddedeki vatansızlık hali, çocuğun soy bağı ve toprak esası dahil hiçbir devletin vatandaşlığını kazanamamasına bağlanırsa, bu sefer de çocuğun hangi devletin vatandaşlığını kazandığı konusunda tereddütler ortaya çıkabilir. Şöyle ki, az önceki örnekte de belirtildiği üzere, Avusturya tabiiyetindeki gemide gerçekleşen gemide vatansız anne ve babadan doğan çocuk, doğum yeri esasıyla Avusturya vatandaşlığını kazanabilmesi için, çocuğun doğum

¹¹⁹ **Güngör**, Vatansızlık, s. 491.

anında vatansız olması gerekir. Ancak önerilen değişikliğin yapılması halinde, doğum Türk karasularında gerçekleştiği için doğum Türkiye’de gerçekleşmiştir. Yine çocuğa doğum yeri esasıyla Türk vatandaşlığının kazandırılabilmesi için ise, çocuğun doğum anında vatansız olması gerekir. Fark edileceği üzere bu halde her iki devlet, doğum yeri esasıyla çocuğa kendi vatandaşlığını kazandırabilmesi için, diğerinin vatandaşlık düzenlemelerini dikkate almak zorundadır. İşte bu halde çocuğun hangi devletin doğum yeri esasıyla vatandaşlığını kazanacağı net değildir.

Kanaatimizce buradaki sorunun temelinde, devletin ülke unsuru yatmaktadır ve sorunun çözümünde de milletlerarası hukukta kabul edilen ilkelere hareket edilmelidir. Zira vatandaşlık hukukunun konusu, devletin ülkesel sınırlarını belirlemek değildir. Ülke devletin bir unsuru olduğundan, ülkeden ne anlaşılması gerektiği de milletlerarası hukuka göre belirlenir. Yukarıda belirttiğimiz üzere milletlerarası hukukta gemiler esasen devletin ülkesi kapsamına girmemektedir¹²⁰. Buna karşın vatandaşlık hukuku doktrini, vatandaşlık hukuku açısından gemilerin ülkenin yüzer bir parçası olduğunu ileri sürmektedir¹²¹. Yukarıda belirttiğimiz üzere, milletlerarası hukuk düzeni, ülke unsuruna vatandaşlık hukuku açısından genişletmekte ve devletin ülke unsurunun gemilere sirayet edeceğini kabul etmektedir. Ancak bu unsurun gemilere sirayeti ancak vatansızlığın önlenmesi amacıyla hizmet ederse milletlerarası hukuka uygun olur.

İlk bakışta Avusturya hukukundaki düzenlemenin buna hizmet ettiğini, zira çocuğun ancak vatansız statüsünde olursa gemide doğması sebebiyle (doğum yeri esasıyla) Avusturya vatandaşlığını kazanabileceği söylenebilir. Buna karşın bu düzenleme az önce işaret ettiğimiz üzere bir başka devletin aynı amaçla getirdiği doğum yeri esasıyla çatışma haline girerse, artık milletlerarası hukukun genel ülke tanımına geri dönmelidir. Zira bu durumda düzenleme çocuğun vatansız kalmasını engellemekten ziyade çocuğun statüsünü belirsiz hale getirmektedir. Bu yüzden bu durumda milletlerarası hukukça verilen istisnai yetkinin sınırlarının dışına çıkmış olur. Açıklanan sebeplerden ötürü bu örnekte çocuğun sadece Türkiye’de doğmuş olduğu kabul edilmelidir. Nitekim bu görüşümüz vatandaşlık hukuku doktrinindeki genel kanaate de uygundur. Zira gemilerin devletin ülkesinin devamı niteliğinde gören yazarlar dahi, geminin yabancı devletin karasularına girmesiyle bu görüşlerine istisna getirmektedirler¹²².

¹²⁰ Bkz. dpn. 38.

¹²¹ Bkz. dpn. 39.

¹²² Belirtelim ki doktrin ticari gemiler için tanıdığı bu istisnayı savaş gemileri açısından tanımamaktadır. Ancak söz konusu örnekteki geminin savaş gemisi olması halinde de

C. Türkiye’de Bulunmuş Çocuklar

Doğum yerinin tespit edilemediği ancak Türkiye’de bulunmuş çocuklar için getirilen karineye göre, “Türkiye’de bulunmuş çocuklar, aksi sabit olmadıkça, Türkiye’de doğmuş sayılır.” (TVK m. 8/2). Maddeden de anlaşıldığı üzere bu karine, adi karine niteliğindedir. Bu karinenin temelinde, çocuğun bulunduğu devletin vatandaşlığındaki anne ve/veya babadan doğmuş olduğu varsayımı yatmaktadır¹²³. Eğer çocuğun Türkiye’de doğmadığı daha sonrasında ispat edilirse, çocuk kazandığı Türk vatandaşlığını doğum anından itibaren kaybetmiş olacaktır. Yukarıda açıklanan usulde olduğu gibi burada da idarenin daha öncesinde tespit niteliğinde vermiş olduğu karar her zaman geri alınabilecektir¹²⁴.

Kanunda karinenin aksinin ispatı açısından herhangi bir süre öngörülmemiştir. Yine aksinin ispatı için hak sahipleri de belirtilmemiştir. Bu durum kanunda bir eksiklik olduğundan hukuk güvenliği açısından problemler yaratmaktadır¹²⁵. Zira mevcut durumda karinenin aksi herkes tarafından ispatlanabilir ve bunun ispatı da her zaman yapılabilir. Örneğin, henüz 3 yaşındayken Türkiye’nin güney sınırına yakın bir yerde bulunmuş çocuğun, Türkiye’de bulunmuş olmasından ötürü Türk vatandaşlığını kazandığını ancak aradan geçen 20 yılın ardından kişinin aslında Suriye’de bir hastanede doğmuş olduğunun ortaya çıktığını varsayalım. Hükümden anlaşıldığı üzere 20 yılın sonunda da bu karinenin aksi ispat edilebilir niteliktedir. Dolayısıyla kişinin aradan geçen 20 yılın ardından aslında doğum anından itibaren Türk vatandaşlığına sahip olmadığı ortaya çıkacaktır. Ayrıca kişinin bu halde

görüşümüz geçerlidir. Bkz. **Seviğ**, s. 85; **Birsen**, s. 31; **Berki**, s. 47; **Fişek**, s. 51; **Nomer**, s. 73; **Doğan**, s. 53; **Güngör**, s. 72; **Erdem**, s. 113. Doktrinde ticari gemileri, yabancı devletin kara sularındayken de ülkenin devamı niteliğinde gören yazarlar için bkz. **Belgesay**, 15; **Uluocak**, s. 31.

¹²³ **Seviğ**, s. 86; **Güngör**, s. 74. Bu karine milletlerarası hukukta da kabul edilmiştir (1930 tarihli Vatandaşlık Kanunları İhtilafına İlişkin Bazı Sorunlar Hakkında Lahey Sözleşmesi m. 14. ve 1961 tarihli Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi m. 2). Bkz. **Aybay/Özbek/Ersen-Perçin**, s. 101, dpn. 12; 103. Bulunmuş çocuklara yönelik *ius soli* esasıyla vatandaşlığın kazandırılması, milletlerarası hukukta oldukça yaygındır. 132 devletin bu esası kabul ettiği belirtilmektedir. Bkz. **Honohan**, Iseult/**Rougier**, Nathalie “Global Birthright Citizenship Laws: How Inclusive?”, *Netherlands International Law Review*, C. 65, S. 3, 2018, s. 347. Yine bu karinenin Osmanlı zamanında da kabul edildiği belirtilmiştir. Osmanlı döneminde müslüman mahallesinde bulunan çocuk müslüman; gayrimüslim mahallede bulunan çocuk gayrimüslim kabul ediliyordu. Bkz. **Seviğ**, Muammer Raşit: *Devletler Hususi Hukuku*, C. 1, İkinci Bası, İstanbul 1947, s. 48, dpn. 10, (DHH); **Topçuoğlu**, s. 1828-1829.

¹²⁴ Bkz. dpn. 107 ve dpn. 113.

¹²⁵ **Aybay/Özbek/Ersen-Perçin**, s. 103; **Doğan**, s. 55; **Güngör**, s. 74.

Suriye ve bir başka devletin vatandaşlığını kazanamama ihtimali de vardır. Bu halde kişi doğum anından itibaren vatansız konumunda olmaktadır. Oysa bu hükmün amacında vatansızlığın önlenmesi amacı yatmaktadır. Doktrinde bu sebeplerden ötürü karinenin aksinin “*makul bir sürede*” ispatlanabilmesi gerektiği belirtilmektedir.¹²⁶ Ancak mevcut durumda kanuni şartlar oluşmadan verilen tespit kararı idarece her zaman geri alınabilecektir.¹²⁷

Yukarıda ayrıntılı olarak açıkladığımız üzere, Türkiye kavramının içine gemilerin dahil olup olmayacağı tereddütlere sebebiyet verebilir. Dolayısıyla yurt dışında Türk tabiiyetindeki bir gemide bulunan çocuğun da Türkiye’de bulunmuş sayılacağına maddede ayrıca belirtilmesi olası tereddütleri giderceğinin kanısındayız.

Son olarak burada bulunmuş çocuk ile refakatsiz çocuk kavramlarının birbirinden farklı kavramlar olduğunu vurgulamak için, refakatsiz çocuk teriminden de bahsetmekte yarar görüyoruz. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu¹²⁸ m. 3/1-m’de refakatsiz çocuk “*sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece, kanunen ya da örf ve adet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye’ye gelen veya Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan*” şeklinde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla refakatsiz çocuk ile Türkiye’de doğduğu kabul edilen (bulunan) çocuktan değil, Türkiye’ye başka bir ülkeden gelmiş çocuktan söz edilmektedir. Bu yüzden refakatsiz çocuğun TVK m. 8/2’deki bulunmuş çocuk kapsamına alınması mümkün değildir. Refakatsiz çocuklar, kendileri için uygun olan uluslararası koruma statülerinden birine girmesiyle birlikte, refakatsiz çocuk yerine “*mülteci çocuk*”, “*şartlı mülteci çocuk*”, “*ikincil koruma altına alınan çocuk*” veya “*geçici korunan çocuk*” ifadesi kullanılır.¹²⁹

¹²⁶ Aybay/Özbek/Ersen-Perçin, s. 103; Doğan, s. 55; Güngör, s. 74; Erdem, s. 116. “Halbuki, doğum yeri esasına bağlı olarak kazanılan Türk vatandaşlığı da asli vatandaşlıktır; Kanun gereği doğumdan itibaren geçerli olur. Bu itibarla, bu yolla bir vatandaşlığın kazanılmasına esas teşkil eden karinenin aksini ispat bir süre ile sınırlamak gerekirdi.” Bkz. Nomer, s. 74. Kanun koyucu, 403 sayılı mülga Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda da benzer ifadede bulunduğu için, aynı eleştiri eski kanun döneminde de yapılmaktaydı. Bkz. Uluocak, s. 32; Nomer, Ergin: Vatandaşlık Hukuku, 7. Baskı, İstanbul 1987, s. 65-66 (1987).

¹²⁷ Güngör’ün de ifade ettiği üzere burada asli olarak vatandaşlığın kazanılması söz konusu olduğundan, doğum yeri esasına göre kazanılan vatandaşlıkta idarenin geri aldığı karar Türk vatandaşlığını kazanma kararı olmayıp, buna ilişkin alınan bir tespit kararıdır. Bkz. Güngör, s. 75, dpn. 272.

¹²⁸ RG. 11.04.2013-28615

¹²⁹ Her statü için mülteci çocuk teriminin kullanılması eleştirilmektedir. Yine refakatsiz çocukların genelde yaşça çok küçük çocukların olmadığı belirtilmektedir. Bkz. Ekşi,

SONUÇ

Hukukumuzda asli vatandaşlığın kazanılması için kabul edilen doğum yeri esası, yukarıda da ifade edildiği üzere ikincil nitelikte kabul edilen bir esastır. Anayasamızda yer almayan bu esas, TVK'nın 8. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumdan itibaren Türk vatandaşıdır. Bununla birlikte madde vatansızlık halinin anne ve/veya babadan kaynaklanmasını aradığı için, çocuk soy bağı esasına göre bir vatandaşlık kazanamamış olmakla birlikte, yabancı bir devletin vatandaşlığını doğum yeri esasına göre kazanması halinde eksik kalmaktadır. Bu durumda doğum Türkiye'de gerçekleşmiş olmakla birlikte, yabancı devlet, kendi tabiiyetindeki gemide gerçekleşen doğuma doğum yeri esasına göre vatandaşlık vermektedir. Çocuk burada anne ve/veya babasından bir vatandaşlık kazanamadığı için, TVK'ya göre de vatandaşlık kazanabilecektir. Bu durum ise, vatansızlığı önlemek amacıyla getirilen düzenlemenin amacına aykırı olacaktır. Zira bu örnekte madde, vatansızlığı önlemekten ziyade çifte vatandaşlığa sebebiyet vermektedir. Bu yüzden vatansızlık halinin sebep unsurunu sınırlandırmayacak bir düzenlemenin yapılmasının gerekli olduğunun kanaatindeyiz.

Bir diğer husus ise, kanunda vatansızlık hali doğum anına bağlandığı için, kişinin daha sonradan soy bağı esasına göre anne veya babasından vatandaşlık kazanması halidir. Bu halde yabancı devletin vatandaşlığı doğum anından itibaren hüküm doğuracaksa, Türk vatandaşlığının kazanılması için aranan “doğum anında vatansız olmak” şartı gerçekleşmeyecek ve kişi esasen Türk vatandaşlığını hiç kazanamamış olacaktır. Bu durum ise, asli vatandaşlığın kazanılmasındaki istikrar prensibine aykırılık teşkil edecektir. Burada maddeye ek bir fıkra getirilmesinin ve makul süre sınırlarının aşılması halinde, soy bağının kurulmasıyla kazanılan vatandaşlığın, Türk vatandaşlığına etki etmeyeceğini belirten bir düzenlemenin getirilmesinde yarar görüyoruz. Aynı gerekçelerle makul süreye ilişkin önerimizi, Türkiye'de bulunmuş çocuklara ilişkin düzenleme için de önermekteyiz. Bu sayede somut olayın özelliklerine göre makul süre belirlenecek ve asli vatandaşlığın kazanılmasındaki istikrar prensibi korunmuş olacaktır. Yine yukarıda belirtildiği üzere gemilerde gerçekleşecek doğumlarda, gemilerin devletin ülke unsurunun kapsamına girip girmeyeceği tereddütlere sebebiyet verebilir. Açıkladığımız üzere vatandaşlık hukuku bakımından gemilerin ülke unsuruna dahil edilerek ülke unsurunun sınırlarının istianen genişletilmesi, bizzat

Nuray: “Mevzuat ve Antlaşmalar Kapsamında Çocukların Uluslararası Korunması”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 7, 2016, s. 573.

milletlerarası hukuk tarafından kabul görmektedir. Yeter ki bu durumda doğum yeri esası, vatansızlığın engellenmesi amacına hizmet etsin. Ancak yine de maddede bu hususun ayrıca belirtilmesinin yararlı olacağının düşüncesindeyiz.

Açıklanan sebeplerden ötürü, TVK'nın doğum yeri esasına göre Türk vatandaşlığının kazanılmasının düzenlendiği 8. maddesinin şu şekilde değiştirilmesini öneriyoruz:

“Türkiye’de yahut yurt dışında Türk tabiiyetindeki bir gemide doğan ve doğumla yabancı bir devletin vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumdan itibaren Türk vatandaşıdır.”

“Soy bağının kurulmasıyla birlikte yabancı bir devletin vatandaşlığını doğum anından itibaren kazanan çocuk, bu bağın kurulmasına ilişkin tespitin makul bir süreyi aşması halinde Türk vatandaşlığını korur.”

“Türkiye’de yahut yurt dışında Türk tabiiyetindeki bir gemide bulunmuş çocuk, aksi makul bir sürede sabit olmadıkça, Türkiye’de doğmuş sayılır.”

Son olarak devletin tanımının yapıldığı 1933 tarihli Montevideo Sözleşmesi’nde devletin unsurları sayılmış ve bir devletin tanınması bu unsurlar arasında yer almamıştır. Tanımının bir devletin kurucu unsuru olmayıp açıklayıcı niteliğini kabul ettiğimizden, tanınmamış bir devlet olmakla birlikte diğer unsurları taşıyan bir birliğin devlet olduğunu kabul etmekteyiz. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti tarafından politik nedenlerle tanınmayan bir devletin vatandaşlığını anne ve babasından soy bağı esasına göre kazanan çocuk, Türkiye’de doğmuş olsa bile Türk vatandaşlığını doğum yeri esasına göre kazanamayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acer**, Yücel/**Kaya**, İbrahim: Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı İngilizce Özetli, 11. Baskı, Ankara 2020.
- Alibaba**, Arzu: Vatandaşlık Hakkı ve Vatandaşlığın Kazanılmasında ve Kaybında İnsan Hakları, Ankara 2021.
- Aybay**, Rona/**Özbek**, Nimet: Vatandaşlık Hukuku, 4. Baskı, İstanbul 2015.
- Aybay**, Rona/**Özbek**, Nimet/**Ersen-Perçin**, Gizem: Vatandaşlık Hukuku, İstanbul 2019.
- Aygül**, Musa: “Evlat Edinme Yolu ile Vatandaşlığın Kaybedilmesi ve Kazanılması”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 99, 2012, s. 45-80.
- Aykaç**, Alper Can: “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi: Strazburg, 6.XI.1997”, Türkiye Barolar Birliği, S. 77, 2008, s. 359-383.
- Azarkan**, Ezeli: Uluslararası Hukukta Devletlerin Tanınması (Slovenya, Hırvatistan ve Bosna Hersek), Ankara 2008.
- Başgil**, Ali Fuat: “Devletin Ülke Unsuru”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, S. 4, 1946, s. 1261-1281.
- Batır**, Kerem: Uluslararası Hukukta Vatandaşlık, 2. Baskı, 2018.
- Belgesay**, Mustafa Raşit: Türk Vatandaşlık Hukuku Şerhi, İstanbul 1929.
- Berki**, Osman Fazıl: Devletler Hususi Hukuku, C. 1, 6. Baskı, Ankara 1966.
- Berki**, Osman Fazıl: “Türk Vatandaşlık Hukukunda Toprak Esasının Gelişmesi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 27, S. 1, 1970, s. 67-75. (Toprak Esası)
- Birsen**, Kemaleddin: Devletler Hususi Hukuku, C. 1, İstanbul 1936.
- Çamyamaç**, Anıl: Denize Kıyısı Olmayan ve Coğrafi Bakımdan Elverişsiz Konumda Bulunan Devletlerin Hukuki Durumu, Ankara 2012.
- Çamyamaç**, Anıl: “Avrupa’daki Minyatür Devletlerin İkili Diplomatik İlişkilerine Dair Uluslararası Hukuk Açısından Pragmatik Bir Değerlendirme”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 2, 2019, s. 59-162. (Minyatür Devletler)
- Dardağan-Kibar**, Esra Gül: “Türk Vatandaşlık Mevzuatı ve Güncel Gelişmeler Işığında Vatandaşlığın Kanuniliği İlkesi”, Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu, (editör: Vahit Doğan, Alper Çağrı Yılmaz, Lale Ayhan-İzmirli), Ankara 2019, s. 3-16.
- Doğan**, Vahit: Türk Vatandaşlık Hukuku, 16. Baskı, Ankara 2019.

- Egemen-Demir**, Işıl: “İdare Hukuku İlkeleri Çerçevesinde Türk Vatandaşlığına Alınma Kararının İptali ve Geri Alınması Kavramları”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 139, 2018, s. 129-164.
- Ekşi**, Nuray: “Mevzuat ve Antlaşmalar Kapsamında Çocukların Uluslararası Korunması”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 7, 2016, s. 559-574.
- Erdal**, Selcen: “Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Örneği”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 13, S. 1, 2005, s. 157-196.
- Erdem**, B. Bahadır: Türk Vatandaşlık Hukuku, 8. Bası, İstanbul 2019.
- Erkan**, Mustafa: “Türk Vatandaşlığı Kanununda 7039 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklerin İncelenmesi”, Public and Private International Law Bulletin, C. 39, S. 2, 2019, s. 415-446.
- Erkut**, Celal: “İdare Hukukunda Yokluk Teorisi”, İdare Hukuku ve İlimler Dergisi, C. 9, S. 1-3, 1988, s. 69-91.
- Finck**, François: “The State between Fact and Law: The Role of Recognition and the Conditions under which it is Granted in the Creation of New State”, Polish Yearbook of International Law, C. 36, S. 51, 2016, s. 51-81.
- Fişek**, Hicri: Türk Vatandaşlık Hukuku, Ankara 1959.
- Göğer**, Erdoğan: Türk Tabiiyet Hukuku, Dördüncü Bası, Ankara 1979.
- Göze**, Ayferi: Devletin Ülke Unsuru (Sınırları ve Devletle Olan Münasebeti), İstanbul, 1959.
- Gözler**, Kemal: İdare Hukuku, 3. Baskı, C. 1, Bursa 2019.
- Grossman**, Andrew: “Nationality and the Unrecognised State”, International and Comparative Law Quarterly, C. 50, S. 4, 2001, s. 849-876.
- Güngör**, Gülin: “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Yılmaz Altuğ’a Armağan, C. 17, S. 1-2, 1997, s. 229-250. (Vatandaşlık Sözleşmesi)
- Güngör**, Gülin: “Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Bazı Hükümlerinin 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu Üzerindeki Etkisi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 63, S. 3, 2014, s. 479-508. (Vatansızlık)
- Güngör**, Gülin: Tabiiyet Hukuku, 8. Bası, Ankara 2020.
- Güven**, Pelin: “Türk Vatandaşlığının Doğumla Kazanılması – Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Konunun Değerlendirilmesi”, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu (29 Şubat 2008), (editör: Vahit Doğan, Feriha Bilge Tanrıbilir, Banu Şit), Ankara 2018, s. 119-140.

- Hofmann**, Rainer: “Overview of Nationality and Citizenship in International Law”, Citizenship and Nationality Status in the Europe, (editör: Síoífra O’Leary, Teija Tiilikainen), London 1998, s. 5-19.
- Honohan**, Iseult/**Rougier**, Nathalie “Global Birthright Citizenship Laws: How Inclusive?”, Netherlands International Law Review, C. 65, S. 3, 2018, s. 337-357.
- İleri**, Suphi Nuri: Yasaların Çatışması İhtilafı Kavanin, İstanbul 1934.
- Kaya**, Gülsüm: Uluslararası Hukukta Kişilik, İstanbul 2020.
- Khalil**, Asem: “Palestinian Nationality and Citizenship: Current Challenges and Future Perspectives”, CARIM Research Report 2007/7, European University Institute, Florence, 2007.
- Kohen**, Marcelo G.: “Introduction”, Territoriality and International Law, (editör: Marcelo G. Kohen), Cheltenham UK - Northampton, MA, USA, 2016.
- Krasniqi**, Gëzim: “Contested States as Liminal Spaces of Citizenship: Comparing Kosovo and the Turkish Republic of Northern Cyprus”, Ethnopolitics, C. 18, S. 3, 2019, s. 298-314.
- Maury**, Jacques: Devletler Hususi Hukukuna Dair Bazı Meseleler, (çev. Rabi Koral, Rahmi Çobanoğlu), İstanbul 1948.
- Mutlu**, Orçun: “Filistin Devleti’nin Devletlik Statüsüne Dair Bir Değerlendirme”, Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, C. 8, S. EUREFE’19 (Özel Sayı), 2019, s. 403-413.
- Nomer**, Ergin: Vatandaşlık Hukuku, 7. Baskı, İstanbul 1987. (1987)
- Nomer**, Ergin: Türk Vatandaşlık Hukuku, 27. Bası, İstanbul 2020.
- Odman**, Tefik M.: Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku, Mersin 2011.
- Oppenheim**, Lassa Francis: International Law A Treatise, C. 1, Ankara 2020.
- Özbek**, Nimet: Türk Vatandaşlık Hukukunda İlgilinin İstemi Gerekmeksizin Türk Vatandaşlığıyla İlişkisinin Kesilmesi, 2. Baskı, Ankara 2019.
- Özbek-Hadimoğlu**, Nimet/**Teksoy**, Barış: “Vatansızlığın Azaltılmasına Dair BM Sözleşmesi (1961) Karşısında Türk Vatandaşlığı Kanunu”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 107, 2013, s. 221-244.
- Özçelik**, Ali Onur/**Pataraya**, Anzhela: “Tanınma Sorunu Yaşayan Devletler Açısından Egemenlik ve Tanınma Konusunun Kavramsal Analizi”, Alternatif Politika, C. 11, S. 1, 2019, s. 1-31.

- Özkan**, Işıl: Tanınmamış Devletlerin Yasa, Hukuki İşlem ve Kararlarının Tanınması, İstanbul 2017.
- Özkan**, Işıl: Göç ve Vatandaşlık Hukuku, Ankara 2022. (Vatandaşlık)
- Pazarıcı**, Hüseyin: Uluslararası Hukuk, 19. Bası, Ankara 2020.
- Seviğ**, Muammer Raşit: Devletler Hususi Hukuku, C. 1, İkinci Bası, İstanbul 1947. (DHH)
- Seviğ**, Muammer Raşit: Devletler Hususi Hukuku: Giriş, Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku, İstanbul 1983.
- Shaw**, Malcolm N.: "Territory in International Law", Netherlands Yearbook of International Law, C. 13, 1982, s. 61-91.
- Shearer**, Ivan/**Opeskin**, Brian: "Nationality and Statelessness", Foundations of International Migration Law, (editör: Brian Opeskin, Richard Perruchoud, Jillyanne Redpath-Cross), Cambridge 2012, s. 93-122.
- Sirmen**, Kazım Sedat: Hava Araçlarının Tabiiyeti, Ankara 2005.
- Sirmen**, Kazım Sedat: "Toprak Esası (Ius Soli) Prensibi, Uygulanması ve AIHM'nin Yaklaşımı", Avrupa ve Uluslararası Göç Hukuku, (editör: Gülüm Bayraktaroğlu-Özçelik, Elçin Aktan), Ankara 2022. (Toprak Esası)
- Sur**, Melda: Uluslararası Hukukun Esasları, 16. Baskı, İstanbul 2022.
- Şanlı**, Cemal/**Esen**, Emre/**Ataman-Figanmeşe**, İnci: Milletlerarası Özel Hukuk, 7. Bası, İstanbul 2019.
- Şöhret**, Mesut: Uluslararası Hukukta Devletlerin Tanınması (Tanınmamış Bölgeler), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli 2014.
- Tan**, Turgut: İdari İşlemin Geri Alınması, Ankara 1970.
- Teksoy**, Barış: "Türk Vatandaşlığın Kazanılması Konusundaki Güncel Eğilim ve Anayasal Kurallar Işığında Saklı Nüfusa İlişkin Düzenlemeler", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 76, S. 2, 2021, s. 437-473.
- Toluner**, Sevin: Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi, 5. Bası, İstanbul 1996.
- Topçuoğlu**, Ali Aslan: "İslam Hukukunda ve 1869 Tarihli Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi'nde Çocukların Vatandaşlık Durumu", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. 12, S. 62, 2019, s. 1816-1831.
- Topuzkanamış**, Şafak Evran: Vatandaşlık Üstüne Bir Tez, İstanbul 2013.
- Turhan**, Turgut/**Tanrıbilir**, Feriha Bilge: Vatandaşlık Hukuku, 4. Baskı, Ankara 2017.
- Uluocak**, Nihal: Türk Vatandaşlık Hukuku, İstanbul 1989.